

Politika proširenja Europske unije u kriznim okolnostima: Analiza ključnih prepreka pristupanju Ukrajine i Moldavije EU

Šarić, Tereza

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:055315>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-28**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Tereza Šarić

**POLITIKA PROŠIRENJA EUROPSKE UNIJE U KRIZNIM
OKOLNOSTIMA: ANALIZA KLJUČNIH PREPREKA PRISTUPANJU
UKRAJINE I MOLDAVIJE EU**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb

lipanj, 2024.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

**POLITIKA PROŠIRENJA EUROPSKE UNIJE U KRIZNIM
OKOLNOSTIMA: ANALIZA KLJUČNIH PREPREKA PRISTUPANJU
UKRAJINE I MOLDAVIJE EU**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Igor Vidačak
Studentica: Tereza Šarić

Zagreb
lipanj, 2024.

Izjavljujem da sam diplomski rad Politika proširenja Europske unije u kriznim okolnostima: analiza ključnih prepreka pristupanju Ukrajine i Moldavije EU, koji sam predala na ocjenu mentoru prof. dr. sc. Igoru Vidačku, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu te da na temelju njega nisam stekao/la ECTS-bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Tereza Šarić

ZAHVALA

Dragom mentoru, prof. dr. sc. Igoru Vidačku, veliko hvala na mentorstvu mog diplomskog rada, kao i na prenesenom znanju te svim pruženim prilikama tijekom studija, a koje su uvelike oblikovale moj daljnji profesionalni put.

Mojim dragim prijateljima hvala na svojoj podršci te svim nezaboravnim studentskim danima provedenima zajedno.

Naposljetku, najveće hvala mojoj dragoj obitelji - mami, tati i Jakovu te tebi dragi Toma. Hvala vam na svojoj ljubavi, potpori i strpljenju kroz sve moje školske i studentske dane. Vaša vjera u mene učinila je svaki novi uspjeh mogućim.

Tereza

Sažetak

U radu se analizira utjecaj rata u Ukrajini na politiku proširenja Europske unije te prepreke u pristupnim procesima Ukrajine i Moldavije. Rat se promatra kao novi geopolitički motiv za transformaciju politike proširenja u stvarni instrument očuvanja europske sigurnosti. U skladu s otežanom provedbom reformi u okviru ratnih okolnosti, pretpostavlja se kako će politika proširenja za Ukrajinu isprva značiti pomoć u završetku rata i poslijeratnoj obnovi, dok će za Moldaviju značiti mogućnost ubrzanja provedbe reformi i revitalizacije gospodarstva. Za ostvarenje tih ciljeva, potrebne su znatne promjene unutar EU-a, a koje se prije svega tiču ograničenja jednoglasnog odlučivanja država članica te povećanja zajedničkog proračuna.

Ključne riječi: rat u Ukrajini, Europska unija, politika proširenja, Ukrajina, Moldavija

SADRŽAJ

1. POPIS ILUSTRACIJA.....	2
2. UVOD.....	3
3. TEORIJSKI OKVIR	5
3.1. Politika proširenja EU i pristupna metodologija	5
3.2. Kritika revidirane pristupne metodologije	6
3.3. Nove krizne okolnosti: Rat u Ukrajini	7
3.4. Transformacija politike proširenja.....	8
4. NOVE DRŽAVE KANDIDATKINJE	9
4.1. Jedinice analize: Ukrajina i Moldavija	9
4.2. Povijest odnosa s EU	11
4.2.1. Sporazumi o partnerstvu i suradnji.....	11
4.2.2. Europska politika susjedstva i Istočno partnerstvo	12
4.2.3. Kritika uloge EU-a	14
4.3. Stanje danas.....	15
5. PREPREKE KA PRISTUPANJU.....	17
5.1. Demokracija	17
5.2. Vladavina prava i fundamentalna prava.....	18
5.2.1. Pravosuđe.....	18
5.2.2. Temeljna prava i slobode.....	19
5.3. Korupcija.....	20
5.4. De-oligarhizacija.....	22
5.5. Teritorijalna sigurnost.....	23
5.6. Gospodarski oporavak	24
5.7. Javno mnijenje.....	27
6. ZAKLJUČAK	31
7. LITERATURA	33

1. POPIS ILUSTRACIJA

Grafikoni

Grafikon 1: BDP po glavi stanovnika u 2000. i 2022. godini u zemljama kandidatkinjama ..	25
Grafikon 2: Javno mnijenje država članica o proširenju EU-a.....	28
Grafikon 3: Javno mnijenje Ukrajine o pristupanju EU.....	30
Grafikon 4: Javno mnijenje Moldavije o pristupanju EU	30

2. UVOD

Još od početka rata u Ukrajini, u veljači 2022. godine, počele su se nazirati znatne promjene u dinamici i funkcioniranju institucija Europske unije (EU), kao i u obrascima provođenja njenih politika. Samo četiri mjeseca nakon podnošenja zahtjeva za članstvom u EU, Ukrajini i Republici Moldaviji dodijeljen je status zemalja kandidatkinja čime im je pružena nova 'europska perspektiva'. Od tog dana, Ukrajina i Moldavija u okviru vanjske politike EU-a ne promatraju se samo kroz prizmu Europske politike susjedstva i njihovih Ugovora o pridruživanju, već i kroz politiku proširenja EU-a. U studenom iste godine, pokrenuti su i pristupni pregovori za Sjevernu Makedoniju i Albaniju, a krajem 2023. godine za Ukrajinu i Moldaviju. Također, Gruziji je tada zajedno s Bosnom i Hercegovinom dodijeljen status zemlje kandidatkinje, a Bosna i Hercegovina je u ožujku ove godine s EU pokrenula i formalne pregovore. Upravo radi niza značajnih koraka koji su u pristupnim procesima zemalja istočnog susjedstva i zemalja zapadnog Balkana poduzeti u prethodne dvije godine otkako je započeo rat na europskom kontinentu, postavlja se pitanje je li se nakon deset dugih godina ponovno pokrenuo proces proširenja i što ta 'nagla' promjena dinamike znači za zemlje koje se u njemu nalaze? Iz tog razloga, cilj ovog rada je ispitati kako rat u Ukrajini utječe na politiku proširenja EU-a i ključne prepreke ka pristupanju za države kandidatkinje?

Istraživačko pitanje ovog rada u ponajvećoj je mjeri eksplanatorno, a njegov odgovor pokušat će se ponuditi na primjeru temeljnih jedinica analize ovog rada, odnosno Ukrajine i Moldavije, a s kojima su ujedno i započele nagle promjene u okviru proširenja. Iz toga proizlazi i dizajn ovog istraživanja, a to je komparativni dizajn malog N, odnosno komparacija dvaju sličnih slučajeva. Kako bi se pokušao dati odgovor na temeljno istraživačko pitanje o korelaciji rata i politike proširenja te pristupnih procesa zemalja kandidatkinja rad je potrebno podijeliti na dva dijela. U prvom dijelu problematizirat će se pitanje politike proširenja u okviru novih geopolitičkih okolnosti, dok će se drugi dio rada fokusirati na konkretan utjecaj rata na temeljne političko-pravne i gospodarske prepreke koje Ukrajini i Moldaviji stoje na putu do EU. U skladu s time, politika proširenja i prepreke zemalja naše su ovisne varijable, dok je rat u Ukrajini neovisna varijabla. Kako bi se ispitala korelacija varijabli provest će se pretežito kvalitativna analiza podataka uz pomoć metode interpretacije prethodno dostupne znanstvene literature, analize medijskih portala i videozapisa te analize službenih podataka iz primarnih izvora kao što su izvješća Europske unije te službene statistike i relevantni indeksi.

Glavna teza ovog rada pretpostavlja kako će u okviru novih i neizvjesnih okolnosti Europska politika proširenja postati značajnim jamcem europske sigurnosti, a njen novi karakter kao geopolitički i sigurnosni instrument vanjske politike EU-a, Europskoj uniji daje mogućnost za re-pozicioniranje kao jednom od snažnih aktera u međunarodnoj političkoj areni. To prije svega znači da će politika proširenja donijeti niz pozitivnih promjena onim zemljama kandidatkinjama koje će se uistinu posvetiti provođenju reformi, no radi trenutnih ograničenja u donošenju odluka te još uvijek neprilagođene pristupne metodologije, ona neće nužno podrazumijevati i skoriji novi krug proširenja. U skladu s time, u ovom radu predviđa se kako će položaj Ukrajine pod okriljem nove europske perspektive isprva pomoći Ukrajini u završetku rata, dok će status zemlje kandidatkinje za Moldaviju na početku značiti mogućnost izdizanja iz pozicije najsiromašnije države u Europi (pod uvjetom da se izbjegne sukob u Pridnjestrovlju i Gagauziji te da na čelu države ostane pro-europski orijentirana vlast). Premda je jasno kako su Ukrajina i Moldavija imale ubrzan te stoga i povlašten pristup započinjanju cijelog integracijskog procesa, njihovo stvarno pristupanje ne očekuje se prije nego što se to dogodi u zemljama zapadnog Balkana. Također, svakako valja naglasiti kako iz neizvjesnosti bilo kakvih ishoda u kontekstu rata ujedno proizlazi i glavna ograničenost rezultata ovog rada. Ipak, uvidi dobiveni analizom bit će korisni za promatranje transformacije politike proširenja EU-a u budućnosti, a posebice u kriznim okolnostima koje po viđenjima brojnih autora već postaju pravilo, a ne iznimka (Roos i Schade, 2023: 3).

Relevantna znanstvena literatura korištena za potrebe ovog rada može se podijeliti u dvije skupine. Prva i znatno recentnija od ostalih je skupina radova autora koji se bave proučavanjem funkcioniranja europskih institucija i donošenja odluka unutar EU u kriznim razdobljima. Drugi dio literature korištene u ovom radu pretežito se bavi povijesti europske integracije Ukrajine i Moldavije, a što podrazumijeva čitav niz tema u kojima se isprepliću analize provedbi reformi od strane zemalja do raznih geopolitičkih implikacija situacija u kojima se one nalaze, a koje najčešće sukobljavaju interese Europske unije s jedne te interese Rusije s druge strane. S obzirom na to da se ratu ne nazire kraj te iz razloga što se svakodnevno događaju novi, a ponekad i znatni preokreti vezani uz ovu tematiku, postojeća znanstvena literatura zahtijeva konstantnu nadogradnju. Iz tog razloga, dosadašnjoj akademskoj raspravi na ovu temu, ovim radom nastoji se pridonijeti analizom najnovijih podataka, pretpostavkom o različitim ishodima utjecaja ratnih okolnosti na europski put Ukrajine i Moldavije te ostavljanjem mogućnosti za poopćenjem rezultata analize na buduća istraživanja politike proširenja i država kandidatkinja. U prvom dijelu rada ukazat će se na ključne odredbe politike

proširenja i njene pristupne metodologije, a nakon toga, kroz teorijsku pozadinu kriznog menadžmenta EU-a, politika proširenja sagledat će se kroz kontekst novih ratnih okolnosti. U drugom dijelu rada ukratko će se predstaviti Ukrajina i Moldavija kao temeljne jedinice analize i zemlje čije je nedovršene tranzicijske procese uvelike odredilo negativno sovjetsko naslijeđe. Zatim slijedi pregled tijeka njihovih odnosa s EU, a nakon čega će se provesti analiza utjecaja rata na prepreke u pristupnim procesima Ukrajine i Moldavije. U završnom dijelu interpretirat će se dobiveni rezultati te će se ponuditi određene predikcije o budućnosti politike proširenja i EU-a općenito.

3. TEORIJSKI OKVIR

3.1. Politika proširenja EU i pristupna metodologija

Pristupanje novih zemalja Europskoj uniji uređeno je člankom 49. Ugovora o Europskoj uniji (UEU) koji zahtijeva da je svaka zemlja kandidatkinja europska država te da mora poštivati zajedničke vrijednosti Unije izrečene u članku 2. Ugovora, a to su „ljudsko dostojanstvo, sloboda, demokracija, jednakost, vladavina prava i poštovanje ljudskih prava te zaštita prava manjina“ (Eur-lex.europa.eu, 2024a). Niz političkih, ekonomskih i administrativnih kriterija koje svaka zemlja kandidatkinja mora ispuniti prije samog pristupanja određeni su na sastanku Europskog vijeća u Kopenhagenu 1993. godine te potvrđeni u Madridu dvije godine kasnije. Kopenhaški kriteriji od država kandidatkinja zahtijevaju „stabilnost institucija koje jamče demokraciju, vladavinu prava, ljudska prava te poštivanje i zaštitu manjina; funkcioniranje tržišnoga gospodarstva i sposobnost nošenja s konkurentskim pritiscima i tržišnim zakonitostima unutar EU-a; sposobnost preuzimanja obveza članstva, uključujući učinkovitu provedbu pravila, standarda i politika koje čine zakonodavstvo EU-a („pravna stečevina“) te pridržavanje ciljeva političke, gospodarske i monetarne unije“ (Eur-lex.europa.eu, 2024b).

Premda je za praćenje napretka potencijalnih i zemalja kandidatkinja zadužena Europska komisija, presudnu ulogu u cijelom procesu imaju Vijeće Europske unije i Europsko vijeće jer se po pitanju politike proširenja odlučuje na temelju jednoglasnog dogovora svih država članica. Još od pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji politika proširenja smatra više narativom i dalekim obećanjem nego stvarnim procesom. Distanciranje od ideje novog kruga proširenja moglo se zamijetiti u nezadovoljstvu europskih čelnika stanjem unutar Unije s jedne strane te radi usporavanja u provođenju reformi od strane zemalja kandidatkinja s druge. Iz tog

razloga, sve se rjeđe govorilo o 'proširenju', a više o 'europskoj perspektivi'. Dugogodišnjem zastoju nastojalo se doskočiti revidiranom metodologijom proširenja iz 2020. godine u kojoj je naglasak stavljen na provedbu nužnih reformi, a cilj je bio učiniti cjelokupni proces „predvidljivijim, vjerodostojnijim i dinamičnijim, sa snažnijim političkim usmjeravanjem na temelju objektivnih kriterija, stroge pozitivne i negativne uvjetovanosti te reverzibilnosti“ (Consilium.europa.eu, 2024a). Kako bi proces uistinu učinili takvim, postojeća 35 pregovaračka poglavlja pravne stečevine EU-a tematski su podijeljena u 6 klastera. Također, prvi klaster ili tzv. *fundamentals*, sadrži temeljna poglavlja koja se otvaraju prva i zatvaraju zadnja. Tu se svrstavaju ključno 23. i 24. poglavlje koja se tiču pravosuđa i temeljnih prava te pravde, slobode i sigurnosti. Pored toga, tu su još i gospodarski kriteriji, rad demokratskih institucija i reforma javne uprave, kao i poglavlja o javnoj nabavi, statistici i financijskoj kontroli (Europska komisija, 2020: 2-7; Nechev i dr., 2021: 8-11).

3.2. Kritika revidirane pristupne metodologije

Premda je metodologija zamišljena kao ona koja funkcionira na zaslugama, dvije činjenice ukazuju na suprotno. Jedna je prethodno spomenuto jednoglasno odlučivanje svih država članica, a koje se događalo i onda kada je Komisija odredila da su određene zemlje s obzirom na postignuća spremne za prelazak na sljedeći korak. Takvo odlučivanje prije svega znači rizik pretjerane politizacije procesa. Druga je pak dodjeljivanje statusa zemalja kandidatkinja Ukrajini i Moldaviji u roku od rekordnih 4 mjeseca nakon predaje njihove službene prijave za članstvom. Premda ubrzani proces ne znači i brže pristupanje, načelo napredovanja na temelju zasluga dovodi se u pitanje jer se radi o zemljama s izrazito slabim gospodarskim rastom i lošim rezultatima u području demokracije, vladavine prava i političke stabilnosti te koje je EU kritizirala u predratnom razdoblju. Štoviše, predsjednik Europskog vijeća Charles Michel dao je do znanja kako očekuje ulazak Ukrajine do 2030. godine ako se obje strane budu držale dogovora, a ratu se u 2024. godini još uvijek ne nazire kraj. Status dodijeljen na temelju geostrateških razloga u sukob stavlja strogu uvjetovanost koju podrazumijeva pristupna metodologija EU-a te strateško pristupanje kao novu mogućnost u okviru proširenja (Nádasi i Trón, 2023: 51, 65; Keil i Stahl, 2023: 168). Politika proširenja uistinu se ponovno pokrenula, ali ne zbog napretka temeljenog na zaslugama te zasigurno ne radi njenog načela stroge uvjetovanosti, već radi rata u Ukrajini kao novog geopolitičkog motiva, a koji za EU ujedno predstavlja još jednu krizu velikih razmjera.

3.3. Nove krizne okolnosti: Rat u Ukrajini

Roos i Schade ističu kako države članice nisu mogle predvidjeti brojne krize koje će zadesiti Uniju nakon potpisivanja Sporazuma iz Lisabona 2007. godine. Iz tog razloga, umjesto namjeravane konsolidacije Unije koja je tek tri godine ranije prošla kroz do sada najveći krug proširenja, zadesilo ju je razdoblje neprekidnih turbulencija i kriza. Isprva je nastupila financijska i ekonomska kriza iz 2007./2008. godine, a zatim su uslijedile Europska dužnička kriza, Arapsko proljeće i nestabilnost u širem susjedstvu EU-a, ruska aneksija Krima, Brexit i velike migracije, zatezanje euroatlantskih odnosa uslijed mandata američkog predsjednika Donalda Trumpa, pandemija COVID-a-19 te najnovija i trenutna ponovna ruska invazija na Ukrajinu (2023: 3-4). Autori smatraju kako je takav razvoj događaja premjestio donošenje odluka u stalno stanje kriznog menadžmenta te se ujedno i prestalo očekivati kako će ikada uslijediti mirnodopsko razdoblje. Radi prisiljenosti na donošenje efikasnih odgovora u neizvjesnim trenucima u okviru europskih integracija, u znanstvenoj se literaturi sve češće počeo koristiti termin *'failing forward'* odnosno napredovanje kroz neuspjeh. Brojni autori smatraju kako se u okviru rata u Ukrajini ideja proširenja počela koristiti kao mehanizam za stabilizaciju i izgradnju sigurnosti, pri čemu se stvarna integracija odvija tek djelomično, a što posljedično generira samo još više problema u budućnosti (Roos i Schade, 2023: 4-6; Anghel i Džankić, 2023: 488).

S obzirom na uzrok, značaj te opseg i prirodu učinaka krize, ukrajinska se kriza u okviru EU-a može okarakterizirati kao ona koja je uzrokovana izvanjskim utjecajem, ali je samim time prouzrokovala promjene iznutra. Smatra se kako je ona 'sporo-sagorijevajuća', odnosno da se razvija postupno, ali podrazumijeva značajne i dugoročne posljedice te time biva dominantnom, a radi njenog sveobuhvatnog karaktera utjecaj se neće osjetiti samo na nekim politikama već na svima. Također, ono oko čega se već sada razilaze stavovi jest pitanje hoće li njen dugoročni utjecaj za politiku proširenja biti destruktivan ili ishoditi njenu pozitivnu transformaciju? Ovdje valja posebno istaknuti element značaja, odnosno percepcije ruske agresije od strane uključenih aktera, medija i javnosti kao krize koja predstavlja sigurnosnu prijetnju za čitavi europski kontinent (Roos i Schade, 2023: 7, 21-23). Već na prvi dan ruske invazije Europska unija oštro je osudila agresiju Vladimira Putina te izrazila svoju snažnu potporu Ukrajini. Gotovo sve važne sjednice, konferencije i skupovi u to vrijeme bili su u potpunosti ili barem jednim dijelom posvećeni europskoj solidarnosti s Ukrajinom. Od tada pa do danas EU je osigurala niz instrumenata za pružanje konkretne političke, financijske i

humanitarne te vojne pomoći Ukrajini uz istovremeno nametanje paketa sankcija za Rusiju. Također, EU je osnovala poseban financijski *Instrument za Ukrajinu* za razdoblje 2024.-2027. s ukupnim proračunom od 50 mlrd. EUR u bespovratnim sredstvima i zajmovima s ciljem obnove, rekonstrukcije i modernizacije zemlje. (Consilium.europa.eu, 2024b). Važan aspekt potpore bio je i onaj simbolični poput isticanja ukrajinske zastave u službenim institucijama i kanalima oglašavanja te plavo-žutih boja na odjeći europskih službenika, kao i općenito naglašavanje simbola otpora diljem Unije.

3.4. Transformacija politike proširenja

Može se reći kako je gotovo preko noći proširenje EU-a postalo geopolitičkim instrumentom za uspostavljanje mira na europskom kontinentu te ponovno pozicioniranje EU-a kao relevantnog aktera u međunarodnoj areni (Karjalainen, 2023: 641). Distorzijom tržišta energenata i opskrbe hranom ruska je agresija izravno ugrozila čitav europski kontinent, ali i šire. Još uvijek se ne može tvrditi kako će rat ostati u granicama Ukrajine, a ne i Moldavije ili nekih drugih bivših sovjetskih republika i zemalja istočnog bloka. Navod o politici proširenja kao geostrateškoj investiciji u „snažnu, stabilnu i ujedinjenu Europu temeljenu na zajedničkim vrijednostima“ u komunikaciji Europske komisije iz 2023. godine o proširenju nalazi se odmah na početku dokumenta u uvodu, dok se u onima iz prethodnih godina nalazi na samom kraju među zaključcima i preporukama. Nadalje, u komunikaciji iz 2023. za razliku od prethodnih godina jasno se iznosi kako je članstvo u EU strateški odabir te da je podudaranje interesa partnera s vanjskom i sigurnosnom politikom Unije sada više nego ikad značajan signal o dijeljenju zajedničkih vrijednosti i strateške orijentacije (Europska komisija, 2023a: 2). Još neki novi elementi komunikacije iz 2023. godine s obzirom na one prethodne su ti da se spominje kako je u lipnju 2022. godine politika proširenja zadobila novi zamah radi čega zemlje koje se nalaze u pristupnom procesu sada imaju povijesnu priliku za iskoristiti novootvoreni 'prozor mogućnosti'. Navodi se kako je EU sada spremna na ubrzanje proširenja te kako se, pomalo poetično, mora odazvati pozivu povijesti i dovršetku Unije (Europska komisija, 2023a: 15-16).

Ovdje je potrebno prisjetiti se kako je u svom govoru o 'stanju Unije' sredinom rujna 2022. godine, predsjednica Europske komisije Ursula von der Leyen izjavila sljedeće: „Trebali smo slušati glasove unutar naše Unije – u Poljskoj, na Baltiku i diljem srednje i istočne Europe. Oni su nam godinama govorili da Putin neće prestati“ (State-of-the-union.ec.europa.eu, 2022). Zašto je Europska unija toliko dugo ignorirala izravnu prijetnju u svom dvorištu, kako je

propustila predvidjeti ishod politike '*business as usual*' s Rusijom, kako je tekla njena transformacija prema Uniji kakvom se predstavlja danas te što sve stoji na putu pristupanja njenih kandidatkinja u novim kriznim okolnostima pokušat ćemo vidjeti na primjeru Ukrajine i Republike Moldavije. Kako bismo isprva uopće i mogli stvarati valjane pretpostavke o izgledima ukrajinske i moldavske budućnosti u okviru EU-a potrebno je osvrnuti se na sam početak te razvoj njihovog odnosa tijekom vremena. Uz isticanje ključnih događaja ukrajinske i moldavske suvremene povijesti, a koji su znatno utjecali na približavanje k EU, posebnu pozornost potrebno je staviti i na one manje pozitivne strane tog odnosa, a koje su važne za razumijevanje postojećeg skepticizma vezanog uz izgleda proširenja EU-a na istok Europe.

4. NOVE DRŽAVE KANDIDATKINJE

4.1. Jedinice analize: Ukrajina i Moldavija

Kao i ostatak zemalja bivšeg Sovjetskog Saveza, stjecanjem neovisnosti 1991. godine, Ukrajina i Moldavija započele su dugotrajan i izazovan proces tranzicije prema demokraciji i tržišnoj ekonomiji. Ipak, rezultati tranzicija postsovjetskih zemalja međusobno se uvelike razlikuju. Brojni autori smatraju kako se u Ukrajini i Moldaviji nije niti dogodila stvarna tranzicija te su dugo vremena bile smatrane nekom vrstom hibridnih režima, a neki ih takvima smatraju i danas. I nakon stjecanja neovisnosti u njima su se zadržale autoritarne prakse, visok stupanj korupcije i utjecaj oligarha u donošenju odluka, slabe institucije kao i organizacije civilnog društva. Gotovo pa se činilo nemogućim riješiti tereta sovjetskog naslijeđa ukorijenjenog u tradiciji i mentalitetu neformalnih institucija, kulturnih normi i sveopćih vrijednosti (Keatinge, 2020: 184-186). Djelomičan razlog tomu leži i u njihovoj geografskoj blizini te povijesnim teritorijalno-kulturalnim vezama s današnjom Rusijom. U skladu s time, dio autora cijelu suvremenu političku povijest Ukrajine i Moldavije promatra isključivo ili kroz faze bliskih odnosa s Rusijom s jedne strane ili pak sa Zapadom s druge. Još od 90-ih godina u objema se zemljama osjećaju snažne regionalne podjele po pitanju brojnih tema kao što su izborne preferencije, status ruskog jezika u zemlji, pristupanje EU i NATO-u te općenito vanjskopolitički odnosi sa zapadnim zemljama ili s Rusijom. Važno je razumjeti kako radi utjecaja izraženog u razdoblju ukrajinske povijesti pod kontrolom Austro-Ugarske u današnjoj zapadnoj Ukrajini prevladavaju ukrajinski nacionalizam i proeuropski stavovi, a danas isto vrijedi i za središnju Ukrajinu. Nasuprot tome, u istočnim i južnim regijama prevladavaju

proruski stavovi uzrokovani povijesnom pripadnošću Ruskom carstvu te se u njima pretežito govori ruskim jezikom (Way, 2015: 45-46).

Moldavija se nalazi u sličnoj situaciji iz razloga što se podijeljenost društva ponajviše osjeća na temelju proeuropskih ili antieuropskih sentimenta građana. Takvi sentimenti u najvećoj mjeri proizlaze iz identifikacije građana kao onih koji pripadaju Europi i europskom identitetu radi etnolingvističke, ali i povijesne ujedinjenosti Moldavije (tadašnja Besarabija) s Rumunjskom stoljećima prije, ali jednim dijelom i nakon pada Ruskog Carstva u granicama tadašnje Velike Rumunjske. Velika zastupljenost proeuropskog identiteta u zemlji prvi je puta u većim razmjerima demonstrirana upravo svrgavanjem komunističke vlasti 2009. godine te uspostavljanjem Alijanse za europsku integraciju. Proeuropski identitet danas se može vidjeti u snažnoj potpori moldavskoj predsjednici Maiji Sandu te velikim javnim okupljanjima građana u znak potpore pristupanju EU, kao što je bio onaj iz svibnja 2023., a koji je okupio desetke tisuća ljudi te na kojem je prisustvovala i predsjednica Europskog parlamenta Roberta Metsola. Drugi dominantan narativ temeljen na identitetskom izjašnjavanju u potpunosti razlikuje moldavsku povijest i kulturu od one rumunjske te ističe njen zasebni identitet, a u političkom ga je kontekstu zastupala komunistička vlast (Braghiș, 2023: 68, 73). Sličan stav imala je prorуска stranka Șor koja se kao i ostale komunističke opcije u zemlji protivi ne samo ideji ujedinjenja Moldavije i Rumunjske nego općenito zbližavanju sa Zapadom pa tako i svim euroatlantskim integracijama. U lipnju 2023. godine stranka Șor zabranjena je i proglašena neustavnom od strane Ustavnog suda radi niza pokušaja i organiziranih prosvjeda s ciljem svrgavanja legitimno izabrane vlasti (Bbc.com, 2023).

Stoljetne regionalne i svjetonazorske podjele građana te utjecaj stranih sila u Ukrajini i Moldaviji uzrokovale su nastanak, a tako i porast separatističkih tendencija i ekstremnih skupina u objema zemljama. U Ukrajini, one su rezultirale ruskom aneksijom Krimskog poluotoka i grada Sevastopolja 2014. godine, zaoštavanjem odnosa na istoku i jugu zemlje, a posebice u Donbasu, Harkivu i Odesi te posljedično i izravnom ruskom agresijom na to područje 2022. godine. Secesionizam u Moldaviji tiče se međunarodno nepriznate Pridnjestrovske Moldavske Republike koja se nalazi s istočne obale rijeke Dnjestra te koja je svoju autonomiju proglasila još u rujnu 1990. godine (Autonomna Republika Transnistrija). U razdoblju 1990.-1992. godine želja za odcjepljenjem od ostatka Moldavije prouzrokovala je niz građanskih ratova u zemlji, a uz pomoć Rusije 1992. godine Transnistrija je uspjela uspostaviti formalnu granicu s Moldavijom i proglasiti se suverenom (Braghiș, 2023: 72).

Problem u okviru teritorijalne cjelovitosti i integriteta Moldavije, ali i političke nestabilnosti zemlje, predstavlja i južna autonomna pokrajina Gagauzija koju naseljava posebna turkofona etnička skupina Gagauza. Premda nema povijest dugotrajnih oružanih sukoba s Moldavijom, Gagauzija održava bliske odnose s Rusijom, na vlasti je pripadnica proruske stranke Șor, izvorni gagauski zamijenjen je ruskim kao službenim jezikom, a u političkoj se areni sve češće mogu čuti prijetnje o odcjepljenju (Deen i Zweers, 2022: 30).

4.2. Povijest odnosa s EU

4.2.1. Sporazumi o partnerstvu i suradnji

Odnosi Europske unije s Ukrajinom započeli su još u prosincu 1991. godine i to samo dan nakon što je ukrajinski narod izrazio želju za neovisnošću na nacionalnom referendumu. Tranzicijski put Ukrajine uvelike je ovisio o osobnim preferencijama ljudi na čelu vlasti, a koji su nerijetko imali autoritarne tendencije i potporu moćnih ukrajinskih oligarha. Prvog ukrajinskog predsjednika Leonida Kravčuka, na sljedećim je izborima 1994. godine naslijedio Leonid Kučma, podrijetlom iz Dnipropetrovske regije. Iako je ranih 2000-tih godina europska integracija zagovarana tek od manjeg broja ljudi u ministarstvima poput Ministarstva vanjskih poslova te Ministarstva gospodarstva i europske integracije, dok je predsjednik Kučma vodio tzv. multi-vektorsku politiku unutar koje je u isto vrijeme htio zadovoljiti zapadne zemlje, ali i Rusiju. Također, uz pomoć Stranke regija Kučma je nastojao proglasiti autonomne republike na istoku i jugu zemlje, a čime je dodatno revoltirao velik dio Ukrajinaca te izazvao pozornost zapada (Sologoub, 2022: 218, 220; Matsiyevsky, 2018: 3). Ipak, u razdoblju od 1991. do 2003. godine Ukrajina je postigla znatne korake na putu europske integracije. Neki od njih su otvaranje Predstavništva Europske Komisije u Kijevu i uspostavljanje Misije Ukrajine pri Europskoj uniji te 1994. godine potpisivanje i posljedično stupanje na snagu Sporazuma o partnerstvu i suradnji 1998. godine. Sporazum o partnerstvu i suradnji bilateralan je sporazum u trajanju od 10 godina, a fokusirao se na niz pitanja poput onih gospodarskih i socijalnih te pitanja javne uprave i temeljnih sloboda i prava. Ipak, takav sporazum nije uređivao konkretne trgovinske odnose s EU niti je bio pravno obvezujući jer je njegova implementacija uvelike ovisila o volji Ukrajine (Sologoub, 2022: 219; Van der Loo i dr., 2014: 4).

Kao i u Ukrajini, službeni odnosi Republike Moldavije s Europskom unijom započinju potpisivanjem Sporazuma o partnerstvu i suradnji 1994. godine, a koji na snagu stupa četiri godine kasnije. Još od samog potpisivanja, jedan je od ciljeva vanjske politike zemlje bila

postupna integracija u EU, a koju su podupirali i predsjednici i premijeri sve do promjene vlasti 2001. godine, kada izbore osvaja Komunistička partija. Ipak, u kontekstu ruske prisutnosti u Transnistriji te radi negativnog utjecaja ruske gospodarske krize na moldavsku ekonomiju, bojeći se nastanka revolucije poput one u Gruziji, tadašnji predsjednik Igor Voronin 2003. godine ne potpisuje Kozački memorandum kojim bi se Moldavija transformirala u federalnu državu s Transnistrijom i Gagauzijom. U 2002. godini moldavska vlast uspostavlja Nacionalnu komisiju za europsku integraciju, 2003. iskazuje interes za formatom pridruživanja EU kakav su u to vrijeme zadobile zemlje zapadnog Balkana, a 2005. godine uspostavlja stalno Predstavništvo Europske komisije u Kišinjevu (Tkachuk, 2023: 223-226).

4.2.2. Europska politika susjedstva i Istočno partnerstvo

Netom prije velikog proširenja, u prosincu 2003. godine Europsko vijeće usvojilo je Europsku sigurnosnu strategiju (ESS), a čiji su principi i ciljevi odredili daljnji razvoj vanjske i sigurnosne politike EU-a. Uspostavljanje konkretnih strateških partnerstava sa zemljama diljem svijeta bilo je od značajne važnosti za budućnost europske sigurnosti. Nastavno na strategiju, a s ciljem jačanja prosperiteta i sigurnosti temeljenih na demokratskim načelima, 2004. godine EU lansira Europsku politiku susjedstva (EPS) kao bilateralnu politiku EU-a i njezinih partnera, a kroz njenu regionalnu inicijativu Istočno partnerstvo (IP) do danas su bili uređivani svi službeni ukrajinski, odnosno moldavski partnerski odnosi s EU (Keatinge, 2020: 5). Za razumijevanje konteksta u kojem se odvijao razvoj nove europske politike važno je istaknuti kako je u to vrijeme izbornoj pobjedi proeuropski orijentiranog ukrajinskog predsjednika prethodio niz masovnih prosvjeda, poznatijih pod nazivom Narančasta revolucija. Prosvjedi su organizirani tijekom drugog izbornog kruga predsjedničkih izbora u prosincu 2004. godine, kada se ustanovilo da se Juščenkov protukandidat Viktor Janukovič služio izbornom prijevarom, a radi čega je došlo do ponavljanja izbora. Premda radi niza drugih problema u zemlji ukrajinska demokracija nije konsolidirana Narančastom revolucijom, ona je tada po prvi put označila snažnu želju ukrajinskog naroda za promjenom (McFaul, 2007: 48). Iako Europska unija kroz svoju susjedску politiku ne podrazumijeva i pristupanje EU, kroz tzv. Ugovore o pridruživanju vršila je velik utjecaj na transformaciju zemalja. Kroz načelo uvjetovanosti zemlje susjedstva trebale su usklađivati svoja nacionalna zakonodavstva s nizom zakonodavnih akata koji čine pravnu stečevinu EU-a, a što je posljedično moglo olakšati njihovu europsku integraciju. Od svih prethodnih i zastarjelih oblika suradnje, ugovori o pridruživanju dodatno su se razlikovali po dijelu koji se tiče uređenja međusobnih trgovinskih

bilateralnih odnosa uređenih tzv. Ugovorima produbljenoj i sveobuhvatnoj slobodnoj trgovini (DCFTA). Kroz njih, Ukrajina i Moldavija s EU su imale priliku smanjiti postojeće tarife i ukloniti određene trgovinske barijere, osigurati stabilnije trgovinsko okruženje te povećati pristup europskim dobrima i uslugama (Consilium.europa.eu, 2024c).

Ukrajina je bila prva zemlja EPS-a, a koja je započela pregovore o potpisivanju Ugovora učinivši to još 2007. godine, iako su se već tada od dijela članica EU-a mogle zamijetiti kritike upućene selektivnoj primjeni prava u Ukrajini. Ključna prekretnica ne samo u europsko-ukrajinskim odnosima već i u suvremenoj povijesti Ukrajine, dogodila se u studenom 2013. godine na noć summita Istočnog partnerstva u Vilniusu, kada je tadašnji predsjednik Janukovič odlučio odbiti potpisivanje ugovora radi naglog, i novcem motiviranog preokreta ka suradnji s Rusijom (Van der Loo i dr., 2014: 5). Janukovičeva odluka izazvala je proteste velikih razmjera s tisućama okupljenih prosvjednika na kijevskom Trgu neovisnosti (ukr. Майдан Незалежності), no ono što je dovelo do smjene vlasti bilo je naređenje predsjednika da se vatrenim oružjem puca na prosvjednike. Majdanski prosvjedi tada su se transformirali u Revoluciju dostojanstva. Dijelom zbog odbijanja potpisivanja Ugovora o pridruživanju, a posebice radi odluke o pucanju na prosvjednike, događaji na Euromajdanu premostili su do tada jasne regionalne i političke podjele u Ukrajini jer su prosvjedi okupili i proeuropske, ali i velik broj proruski orijentiranih građana te rusofonih govornika. Revolucija dostojanstva postala je ukrajinskim simbolom otpora te monumentalnim trenutkom ukrajinske povijesti koji je zemlju barem u vanjskopolitičkom smislu okrenuo ka Europskoj uniji. Ubrzo nakon, početkom ožujka 2014. godine Rusija anektira Krim radi čega politički dio Ugovora postaje prioritetom te se potpisuje 21. ožujka, zatim slijedi potpisivanje ekonomskog dijela u lipnju te potpuno stupanje Ugovora na snagu u rujnu 2017. godine. U kontekstu naglog dobivanja statusa zemlje kandidatkinje, važno je znati kako je još 2019. godine amandmanom na Ustav Ukrajina postavila strateški cilj pristupanja EU i NATO-u (Rferl.org, 2019).

Monumentalan događaj u Republici Moldaviji, a koji je ukazao na rašireno nezadovoljstvo radi lošeg standarda života i manjka sloboda pod komunističkim režimom bile su masovne demonstracije u centru Kišinjeva nakon pobjede Komunističke partije (PCRM) na parlamentarnim izborima u travnju 2009. godine. Uvjereni u namještenu pobjedu, građani su se okupili kako bi iskazali želju za boljom i pravednijom budućnosti. Neuspjeh u formiranju nove vlasti doveo je do ponovljenih izbora u srpnju iste godine, a nakon što nijedna stranka nije osvojila potreban broj mandata, vlast je naknadno formirala koalicija proeuropski

orijentiranih stranaka, odnosno Alijansa za europsku integraciju (Braghiș, 2023: 73). Premda se i na naknadnim izborima vlast uspjela formirati od strane proeuropskih koalicija, sve do 2021. godine najveći broj glasova osvajala bi dominantna komunistička, odnosno socijalistička i prorуска stranačka opcija. Pobjedom europski orijentirane predsjedničke kandidatkinje Maie Sandu na izborima 2020. godine te pobjedom njene stranke Akcija i solidarnost na parlamentarnim izborima 2021., drastično su poboljšani odnosi s EU, a što je posljedično dodatno intenzivirao i rat u Ukrajini. U lipnju 2014. godine Moldavija je s EU potpisala Ugovor o pridruživanju, a koji se kao i u slučaju Ukrajine prvotno primjenjivao djelomično, dok je u lipnju 2016. godine na snagu stupio u cijelosti (Tkachuk, 2023: 235).

4.2.3. Kritika uloge EU-a

Neki će se složiti kako su dinamika djelovanja i opseg prisutnosti Europske unije na istoku Europe bile primjerene i dostatne te u skladu s usporenim provođenjem reformi od strane Ukrajine i Moldavije. S druge strane, čak i ako u obzir uzmemo nevoljkost tamošnjih vlasti za provođenjem prijelomnih promjena u zemlji, ne može se zanemariti činjenica da je EU itekako puno više koristi imala u suradnji s Rusijom te da je kao što je i Von der Leyen sama dala naslutiti, prema toj regiji predugo bila indiferentna. Još od stjecanja neovisnosti 1991. godine, EU je svrstala Ukrajinu i Moldaviju u grupaciju bivših sovjetskih republika, odnosno od „nedavno neovisnih država“ (eng. *Newly Independent States*), a ne u zemlje srednje i istočne Europe kamo one geografski pripadaju. U svom radu, autorica Sologoub ističe kako u okviru konstruktivističkog pristupa takvo pozicioniranje ima snažan utjecaj na samo-percepciju zemlje i njenu vanjskopolitičku orijentaciju. Puno konkretniji primjer tog problema je i činjenica da su zemlje srednje i istočne Europe prve dobile financijsku pomoć kroz PHARE program radi demokratske tranzicije i obnove svojih gospodarstava nakon izlaska iz komunističkog sustava, dok su novo neovisne države asistenciju dobile kroz kasnije i odvojene programe (Solonenko, 2013: 711-713). Također, premda su masovne demonstracije u Ukrajini i Moldaviji djelomično bile povezane sa željom za europskom integracijom, ljudi su prvenstveno prosvjedovali protiv koruptivne vlasti i ekstremno loših standarda života. U ključnim trenucima demokratski motiviranoj mobilizaciji civilnog društva i opoziciji nedostajala je izravna potpora izvana jer sama vlast nije imala dovoljno kapaciteta za uspješnu tranziciju pa čak ni nakon slavnihih revolucija.

Kao što je već i prethodno spomenuto, ograničeni i podosta kalkulirani odnosi EU-a s Ukrajinom i Moldavijom jasni su kada se u obzir uzme europska '*Russia first*', odnosno

'business as usual' politika. Ni nakon kršenja mirovnog plana povodom ruske invazije na Gruziju iz 2008. godine, a niti izravno nakon aneksije Krima te kršenjem Budimpeštanskog sporazuma o očuvanju teritorijalnog integriteta Ukrajine, EU nije uslijedila s oštrim i dosljednim sankcijama koje bi uistinu ugrozile ruske pretenzije. Tek nakon rušenja putnog zrakoplova iznad istočne Ukrajine, a u kojem je poginulo 298 civila uslijedile su nešto ozbiljnije sankcije no prije. Mnoge zemlje EU-a nisu bile spremne riskirati zaoštavanje odnosa s Rusijom, a posebice Njemačka koja je u značajnoj mjeri ovisila o ruskoj nafti i plinu, premda je upravo ona bila zadužena za medijaciju ukrajinsko-ruskih odnosa (Siebel, 2017: 271, 276-279; Nováky, 2015: 246). Brojni autori smatraju kako je Europska politika susjedstva bila isuviše tehnokratski proces koji je, pomalo ironično, ignorirao geopolitičke okolnosti koje su zapravo bile izvorom najveće ugroze u europskom susjedstvu. Diplomacija EU-a prema istoku Europe u stvarnosti je vođena realističnim ciljevima i osobnim interesima, dok su načela iz Sigurnosne strategije iz 2003. godine stavljena po strani (Keatinge, 2020: 5-6).

4.3. Stanje danas

Četiri dana nakon početka ruske invazije na Ukrajinu, 28. veljače 2022. godine Ukrajina je predala službenu prijavu za članstvom u EU, a ubrzo zatim, 3. ožujka, isto su učinile Moldavija i Gruzija. Već su u travnju obje zemlje dobile opsežne upitnike oko podudaranja njihovih zemalja s europskim kriterijima te su tijekom travnja i svibnja predstavile svoje odgovore. Prije nego što im se dodijelio status zemalja kandidatkinja, Europska je komisija od obje zemlje zatražila ispunjavanje još nekoliko dodatnih koraka. U svom mišljenju o prijavi Ukrajine za članstvom u EU, Europska komisija zaključila je kako je Ukrajina u dosadašnjim naporima, pretežito kroz funkcioniranje Ugovora o pridruživanju (AA) te Ugovora o produbljenoj i sveobuhvatnoj slobodnoj trgovini, u kontekstu političkih kriterija do tada zabilježila određen napredak u postizanju stabilnosti demokratskih institucija, vladavine prava, ljudskih prava i prava i zaštite manjina. Što se tiče ekonomskih kriterija, zabilježeno je kako je Ukrajina nastavila sa snažnim makroekonomskim rezultatima te da je demonstrirala makroekonomsku i financijsku otpornost i stabilnost nakon ruske invazije u veljači. U okviru kapaciteta ispunjavanja obveza članstva Komisija je istaknula kako je već kroz prethodne sporazume Ukrajina usvojila dio pravne stečevine EU-a. U skladu s time, Komisija je preporučila sedam dodatnih koraka koje je potrebno dostići prije pristupanja, a koji se tiču poboljšanja sudskih postupaka i izbora ustavnih sudaca, provjere identiteta članova Visokog vijeća pravosuđa, borbe protiv korupcije na visokoj razini, sprječavanja pranja novca, ograničavanja utjecaja

oligarha, regulacije medija te poboljšanja prava nacionalnih manjina (Ec.europa.eu, 2022a; Ec.europa.eu, 2022b).

Nakon predaje prijave za članstvom, u svom mišljenju Europska komisija istaknula je kako Moldavija ima kapacitet postizanja stabilnosti institucija koje jamče demokraciju, vladavinu prava, zaštitu ljudskih prava i zaštitu nacionalnih manjina. U ekonomskom smislu, Komisija navodi kako je Moldavija slijedila primjerene makroekonomske politike, uvelike osnažila stabilnost financijskog sektora te poboljšala poslovno okruženje zemlje. U okviru kapaciteta ispunjavanja obveza članstva ističe se kako je Moldavija kroz dosadašnje ugovore s EU već usvojila znatan dio pravne stečevine EU-a te da ima zadovoljavajući stupanj njene implementacije, dok je u nekim sektorima „naprednija nego u drugima“ (Europska komisija, 2022: 16). Europska unija zaključila je kako će Moldaviji dodijeliti status zemlje kandidatkinje uz uvjet da se poduzme još 9 dodatnih koraka, a koji su se ticali provođenja reforme sudstva, adresiranja nedostataka istaknutih od strane Organizacije za sigurnost i suradnju u Europi/Ureda za demokratske institucije i ljudska prava te Vijeća Europe/Venecijanske komisije, borbe protiv korupcije na svim razinama, eliminacije utjecaja oligarha, borbe protiv organiziranog kriminala, reforme javne uprave, finaliziranja reforme Javnog financijskog menadžmenta i javne nabave, povećanja kapaciteta za reforme i pružanja javnih usluga, uključivanja civilnog društva u donošenje odluka te zaštite ljudskih prava i ranjivih skupina (Europska komisija, 2022: 16-17).

U punom jeku rata, 23. lipnja 2022. godine, Europsko vijeće prepoznalo je europsku perspektivu Ukrajine i Moldavije koje su tada službeno postale zemlje kandidatkinje, a već u prosincu iduće godine s Europskom unijom otvorile su službene pregovore. Odluka Vijeća bila je u skladu s godišnjim izvješćima Europske komisije o napretku Ukrajine i Moldavije iz studenog 2023. godine. U izvješću o napretku Ukrajine, Komisija je zaključila kako je od 7 preporučenih koraka, Ukrajina ispunila njih 4, dok se još uvijek čeka ispunjenje koraka koji se tiču jačanje borbe protiv korupcije, implementacije 'anti-oligarhijskog' zakona koji bi ograničio utjecaj oligarha u ekonomskom, političkom i javnom životu te finalizacije reforme zakonodavnog okvira za nacionalne manjine. U izvješću za Moldaviju navodi se kako je od 9 potrebnih koraka, dovršeno njih 6, dok se još uvijek očekuje dovršetak sveobuhvatne reforme pravosudnog sustava u svim pravosudnim i tužiteljskim institucijama, nastavak borbe protiv korupcije na svim razinama te nastavak posvećenosti u uklanjanju utjecaja oligarha iz

ekonomskog, političkog i javnog života Moldavije (Europska komisija, 2023b: 9-11; Europska komisija, 2023c: 8-11).

Kada se govori o preprekama ka pristupanju, a posebice u okviru otvorenih pristupnih pregovora potrebno je pratiti cjeloviti napredak u smislu otvaranja i zatvaranja pristupnih poglavlja, no radi ograničenosti rada na kontekst rata u Ukrajini te s obzirom na tek otvorene pregovore ovaj rad istaknuti će tek neke od njih. Na temelju prethodno postojeće literature, službenih izvješća Europske unije te najrecentnijih podataka temeljenih na anketnim istraživanjima ili uvidima *Freedom House*-a, može se istaknuti nekoliko temeljnih prepreka Ukrajine i Moldavije ka EU. Dok se u obje zemlje na prvom mjestu nameću problemi kvalitete demokracije, vladavine prava i fundamentalnih prava, borbe protiv korupcije i utjecaja oligarha, u slučaju Ukrajine potrebno je i posebno se osvrnuti na pitanje zaštite ljudskih prava i prava nacionalnih manjina. Također, temeljnim preprekama u obje zemlje smatraju se i pitanje gospodarskog rasta i oporavka (odnosno poslijeratne obnove u slučaju Ukrajine) te naravno, sigurnosni element i potpora u redovima EU-a, kao i javno mnijenje građana Ukrajine i Moldavije.

5. PREPREKE KA PRISTUPANJU

5.1. Demokracija

Dok su i Ukrajina i Moldavija od strane *Freedom House*-a ocijenjene kao djelomično demokratske zemlje, po pitanju stanja političkih prava i civilnih sloboda Moldavija je pozicionirana bolje nego Ukrajina. Važno je napomenuti kako su ukrajinske vlasti još pri samom početku rata 2022. godine službeno proglasile ratno stanje koje traje i danas. Također, premda je na predsjedničkim izborima 2019. godine ukrajinski predsjednik Volodymyr Zelenskyy odnio uvjerljivu pobjedu s osvojenih 73.2 % glasova, od tada do danas nisu se proveli niti jedni izbori, a parlamentarni izbori koji su se trebali održati u listopadu 2023. godine su odgođeni. Takvo stanje u skladu je sa zakonom o ratnom stanju donesenom 2019. godine, a kojim se podrazumijeva da se tijekom razdoblja ratnog stanja vlast ne mijenja (Freedomhouse.org, 2024). Sveobuhvatna anketa s nizom pitanja o trenutnom stanju života u Ukrajini i Moldaviji provedena je početkom 2024. godine od strane Međunarodnog republikanskog instituta u sklopu Centra za uvide u anketna istraživanja. Na temelju rezultata anketnog istraživanja većina ukrajinskih ispitanika odgovorila je kako se djelomično ili snažno

odupire ideji provedbe izbora tijekom ratnog stanja. Također, premda i oružane snage i predsjednik Zelenskyy uživaju znatnu potporu građana, od početka ruske invazije pa do danas, taj se udio smanjio ili prešao u kategoriju ispod (npr. iz snažne potpore u djelomičnu potporu) (Rating, 2024a: 30, 59-62).

S druge strane, ishod sljedećih izbora od presudne je važnosti za Moldaviju i njen europski put. Posljednji predsjednički i parlamentarni izbori provedeni u Moldaviji označeni su kao slobodni i poštjeni, a ako je suditi po javnom mnijenju reprezentativnog dijela moldavskih građana, pitanje rata ne bi trebalo imati prevelik utjecaj u odabiru nove vlasti na predsjedničkim izborima u jesen 2024. godine, odnosno na parlamentarnim izborima u srpnju 2025. godine. Na temelju rezultata ankete, od 19 ponuđenih problema u zemlji koje građani percipiraju bitnima, ugroza rata tek je na 15. mjestu (dok je u Ukrajini na drugom mjestu, odmah nakon korupcije). Mnogo znatnijim problemima smatraju se troškovi života i visoke cijene, korupcija, niske plaće, nezaposlenost te siromaštvo. Ipak, najveći udio ispitanika označio je trenutnu vladajuću stranku Akcija i solidarnost kao onu za koju bi glasali na sljedećim parlamentarnim izborima, a predsjednicu Sandu kao osobu za koju bi glasali na sljedećim predsjedničkim izborima. (Rating, 2024b: 9, 17; Rating, 2024a: 36).

5.2. Vladavina prava i fundamentalna prava

5.2.1. Pravosuđe

Prema podacima *Freedom House*-a Ukrajina i Moldavija kotiraju jednako nisko po pitanju neovisnosti sudstva koje pati od korumpiranih i visoko politiziranih procesa, reformi, institucija i visoko profiliranih dužnosnika. Podaci *Freedom House*-a iz 2024. godine upućuju na određen napredak u Ukrajini unazad godinu dana, a koji se tiču ponovne uspostave Visokog vijeća pravosuđa i Visokog sudačkog povjerenstva te popunjavanja više od 2000 praznih sudačkih mjesta, kao i provjere velikog broja sudaca te općenito donošenja zakonodavstva koji omogućuju pokretanje reforme pravosudnog sustava. Premda podaci *Freedom House*-a za Moldaviju u tekućoj godini još nisu dostupni, u izvješću Europske komisije iz 2023. godine, a kao što je već i prethodno navedeno, još uvijek nije zadovoljen uvjet koji se tiče provedbe cjelokupne reforme pravosuđa te za razliku od Ukrajine još nije usvojila proces imenovanja u glavnim pravosudnim i tužiteljskim tijelima te imenovanju glavnog državnog odvjetnika (Freedom.org, 2024; Freedom.org, 2023; Europska komisija, 2023c, 2023: 8-9). Implementacija pravosudnih reformi u obje zemlje otežana je radi visoke razine korupcije, a u

okviru rata još i dodatno. Iako je sasvim jasno kako u slučaju Ukrajine trenutno postoje znatni problemi u upravljanju resursima namijenjenima provođenju reformi te da postoji mogućnost za njihovom implementacijom nakon završetka rata, upitno je u kojoj će mjeri Moldavija biti uspješna u istom, a posebice s obzirom na činjenicu da je potpora proruskim strankama koje se protive europskoj integraciji u zemlji jako visoka. U skladu s time, u slučaju ove konkretne prepreke, u Ukrajini su kontekst rata i proeuropski sentiment veliki poticaji za dodatnim naporima u provođenju reformi i konsolidaciji vladavine prava, dok s druge strane poticaj u Moldaviji ponajviše ovisi o trenutnoj vlasti.

5.2.2. Temeljna prava i slobode

Što se tiče uživanja temeljnih prava i sloboda tijekom rata u Ukrajini, a kao što prepoznaje i Europska komisija, proglašenje ratnog stanja, a u skladu s time i neprovođenje redovnih izbora doveli su do deterioracije istih. Poseban problem u slučaju Ukrajine predstavlja i položaj nacionalnih manjina u zemlji. Amandmanima na Ustav 2023. godine Ukrajina je nastojala ukloniti dio prepreka koji se tiču upotrebe jezika nacionalnih manjina u školama i javnom životu, no kao što se može vidjeti i u Komisijinom posljednjem izvješću, još uvijek postoji potreba za finaliziranjem sveobuhvatne reforme zakonodavnog okvira koji se tiče nacionalnih manjina. Također, važno je naglasiti kako u skladu s Ustavom, novo doneseni amandmani i zakoni neće stupiti na snagu prije službenog završetka ratnog stanja (Freedomhouse.org, 2024; Europska komisija, 2023b: 6). Dodatnu ugrozu temeljnih prava i sloboda u Ukrajini predstavlja i činjenica da su do 2022. godine mediji su zemlji uživali visok stupanj pluralizma i otvorenog kriticizma upućenog ka vlasti dok je s druge strane, nakon agresije ukrajinska vlast konsolidirala je sve televizijske kanale pod jednom informacijskom emisijom naziva 'United News', a koja se u isto vrijeme emitira na svim dostupnim kanalima. Također, krajem 2022. godine predsjednik Zelenskyy potpisao je zakon kojim se proširila kontrola vlasti nad tiskanim i online medijima s ciljem prevencije potencijalnog širenja ruske propagande. U kontekstu zaštite temeljnih ljudskih prava i sloboda poseban problem u Ukrajini u okviru rata tiče se izravne ugroze novinarske profesije uslijed rata te potrebe za dodatnom fizičkom zaštitom novinara (Freedomhouse.org, 2024; Europska komisija, 2023b: 7).

Za razliku od Ukrajine, Moldavija je i prije rata bilježila nisku razinu slobode masovnih medija, a posebice u kontekstu medijske pristranosti uoči izbora. Podaci *Freedom House*-a ukazuju na činjenicu da su brojne medijske kuće i dalje pod utjecajem političkih stranaka i oligarha, a to uključuje i nacionalne televizijske postaje. Također, značajnu ugrozu temeljnih prava i sloboda

predstavlja i govor mržnje usmjeren ka određenim nacionalnim manjinama, a koji je promoviran od određenih medijskih kuća i javnih osoba (Tkachuk, 2023: 232; Freedomhouse.org, 2023). Premda u posljednjem izvješću za Moldaviju Europska komisija navodi kako u zemlji postoji pluralističko medijsko okružno, ona ukazuje na problem koncentracije vlasti i manjka transparentnosti oko posjeda nad medijima. Kao i u Ukrajini, postoji problem širenja dezinformacija i ruske propagande, a koji je ratom samo još dodatno intenziviran, radi čega je Komisija krajem 2022. godine naredila gašenje čak 6 televizijskih postaja koje su prenosile ruski sadržaj. Također, Komisija je istaknula problem zastrašivanja i uznemiravanja novinara, a posebice na području Gagauzije (Europska komisija, 2023c: 6).

5.3. Korupcija

Neki smatraju kako se Ukrajina bori na dvije fronte; na jednoj protiv vanjskog neprijatelja, a na drugoj protiv unutarnjeg neprijatelja, odnosno korupcije. Padom SSSR-a taj se problem tek premjestio iz jednog u drugi sustav. Slabe institucije, pojava moćnih oligarha uslijed privatizacije, nerazvijeno gospodarstvo i siromaštvo te manjak transparentnosti institucionalizirali su korupciju u svim porama ukrajinskog i moldavskog društva. Još od početka odnosa Europske unije s obje zemlje korupcija se ističe kao primarni problem te onaj koji bilježi najmanje napretka u reformama, a također je uzastopno i prvi ili jedan od prvih problema koji muči građane (Gisreportsonline.com, 2023; Sologoub, 2022: 222). Problem korupcije stvara čitav niz drugih problema u područjima kao što su oporezivanje, javna nabava, financijske kontrole, procesuiranje kriminala itd. Na primjer, u slučaju Ukrajine, u 2020. godini najkoruptivnije sfere bile su sudstvo, policija, carina, porezni sustav, građevinska industrija, poljoprivreda, energija, javne financije i transportna infrastruktura (Durman i dr., 2021: 350). Čak i nakon svih prethodno spomenutih slavnih revolucija bilježi se iznimno visok stupanj korupcije, a okolnosti rata predstavljaju još jedno plodno područje, ako ne i najplodnije, za nastavak takvog trenda. Ako pristupanje Ukrajine i Moldavije sagledamo samo iz te perspektive, gotovo pa odmah možemo zaključiti da je cilj pristupanja do 2030. godine nerealističan. Premda obje zemlje bilježe napredak u donošenju zakonodavstva i institucionalnih okvira kojima se nastoji suzbiti korupcija, problem ostaje njihova stvarna implementacija.

U jeku rata kada u Ukrajinu i Moldaviju izvana stižu milijarde eura, odnosno dolara, uistinu je teško za očekivati kako će te zemlje uspjeti riješiti problem s kojim se suočavaju još od stjecanja neovisnosti. Premda se od dolaska Zelenskog na vlast u Ukrajini mogao zamijetiti

određen napredak u kontekstu smjene visokih dužnosnika optuženih za korupciju i zahtijevanja na javnom očitovanju prinosa državnih službenika, novi koruptivni skandali pojavljuju se gotovo svaki dan, a u trenutnim je okolnostima potpunu predanost suzbijanju tog problema nerealno za očekivati (Becker, 2023; 6). S obzirom na visoko povjerenje Ukrajinaca u svoje vojne snage te trenutcima kada je moral naroda krhak, značajno je razočarenje prouzrokovala smjena ukrajinskog ministra obrane Oleksijja Reznikova u rujnu 2023. godine. U najnovijim aferama otkriveno je kako je Reznikovo ministarstvo kupovalo jaja za cijenu od 46 centi, dok im je tržišna vrijednost bila samo 5 te činjenicu da su nabavljali vojne kapute iz Turske po cijeni od \$86, umjesto po njihovoj stvarnoj vrijednosti od \$29. Drugi veliki skandal u jeku rada izbio je kada je otkriveno da je poznati ukrajinski oligarh Ihor Kolomoisky, nekada blizak predsjedniku Zelenskom, uhićen radi prevare i pronevjere novca u iznosu većem od \$130 mlrd., koristeći se pri tome bankama pod svojom kontrolom. Od početka rata otkriveni su brojni novi skandali, a koji se tiču uključenosti niza državnih službenika i visoko pozicioniranih osoba kao što su sudci Vrhovnog suda, ministri i zamjenici ministara te brojni drugi (Economist.com, 2023). Manjak transparentnosti od strane vlasti uslijed ratnog stanja i izvanrednih odluka posebno ugrožava napore za napretkom, a prema indeksu percepcije korupcije Ukrajina i dalje ostaje na iznimno lošoj poziciji, rangirana kao 104. od 180. zemalja na popisu s tek 36 od maksimalnih 100 bodova (0 bodova označava visoku percepciju korupcije, a 100 bodova nisku percepciju) (Transparency.org, 2024a).

Kada je stupila na dužnost predsjednice Moldavije 2020. godine, Maia Sandu obznanila je kako želi „osloboditi svoju zemlju od korupcije i lošeg upravljanja, osigurati nezavisno sudstvo i vladavinu prava te biti predsjednicom europske integracije“. Još prije rata, u gotovo svakom javnom nastupu predsjednice Sandu moglo se čuti o čitavom nizu koruptivnih skandala koji su se događali za vrijeme prošlih vlasti. Najpoznatija afera je ona iz bankovnog sektora iz 2014. godine kada je iz triju moldavskih banaka nestalo oko milijardu dolara, a što je tada iznosilo čak 13 % BDP-a zemlje, a nakon čega je bila suspendirana i financijska pomoć Moldaviji od strane EU-a (Tkachuk, 2022: 233-235). U svom izvješću iz 2023. godine, Europska komisija zabilježila je kako je u razdoblju od početka rata te u okviru započinjanja svog pristupnog procesa Moldavija po pitanju procesuiranja slučaja korupcije u provođenju konkretnih reformi postigla jako malen pomak (Europska komisija, 2023c: 5). U 2022. godini bivši predsjednik Igor Dodon uhićen je radi ozbiljnih koruptivnih optužbi za suradnju s poslovnim moćnicima, otkriveno je kako je bivši predsjednik zabranjene stranke Sor bio uključen u bankovni skandal iz 2014. godine te da je stranka prihvaćala donacije povezane s kriminalnim aktivnostima, a

razni skandali duboko prožimaju i druge javne sektore poput sudstva, tužiteljstva i policije (Freedomhouse.org, 2023). Ipak, prema indeksu percepcije korupcije Moldavija ima nešto bolji položaj u odnosu na Ukrajinu te se nalazi na 76. mjestu od njih 180 s 42 boda (Transparency.org, 2024b).

5.4. De-oligarhizacija

Iza blokiranja provođenja reformi, visokog stupnja korupcije, zarobljenosti državnih institucija te prisutnosti monopola u obje su zemlje još od stjecanja neovisnosti stajali oligarsi. Pojava oligarha u Ukrajini 90-ih godina posljedica je procesa privatizacije uslijed raspada Sovjetskog saveza, a koji su s namjerom očuvanja svoje imovine, svoj utjecaj proširili u političku domenu. Premda se nakon Revolucije dostojanstva njihov utjecaj donekle smanjio (posebice u smislu moći oligarha koji su podupirali bivšeg predsjednika Janukoviča), njihovo je bogatstvo, a samim time i njihov položaj u društvu, i dalje ostalo snažnom determinantom političkog „razvoja“ zemlje. Premda se u Moldaviji pojavljuju kasnije kada na vlast 2001. godine stupa Komunistička partija, njihov utjecaj drastično je porastao nakon formiranja Alijanse za europsku integraciju 2009. godine. Koalicija Liberalno demokratske stranke (PLDM) s premijerom Vladom Filatom te Demokratske stranke na čelu koje je bio Vlad Plahotniuc bila je koalicija dvaju najbogatijih i najmoćnijih oligarha u zemlji, a nakon smjene premijera Filata zemlja je ostala zarobljena u rukama tek jednog oligarha – Vlada Plahotniuca (Konończuk i dr., 2017: 2-3). Razni klanovi ukrajinskih oligarha bili su vezani uz određene regije i dominaciju nad određenim strateškim granama gospodarstva kao što su energija, sirovine, teški metali i sl., ali i drugim sferama poput medija i automobilske industrije te posebice poljoprivrednog sektora. Također, vođeni isključivo vlastitim interesima, ukrajinski se oligarsi nikada nisu ujedinili oko jednog specifičnog režima. U Moldaviji je njihova prisutnost najviše izražena u posjedovanju i monopolom nad medijskim kućama. Dok su s jedne strane ukrajinski oligarsi uživali velik utjecaj na političare i političke stranke u zemlji kroz financiranje njihovih troškova poput kampanja i plaćanja lobista, Moldavija je kroz direktnu vladavinu oligarha ipak bila puno klasičnijim primjerom prave zarobljene države (Konończuk i dr., 2017: 4-9; McFaul, 2007: 53).

Usprkos procesuiranju manjeg dijela slučajeva vezanih uz oligarhe, proces provođenja de-oligarhizacije zbog proglašenog ratnog stanja i dalje je na čekanju. U svom izvješću Europska komisija prepoznaje kako je rat donekle utjecao na smanjenje profitabilnosti i resursa ukrajinskih oligarha. U isto vrijeme, navodi kako je proglas ratnog stanja ograničio njihov

utjecaj nad medijima te samim time i njihove mogućnosti za oblikovanjem javnog mnijenja. Zanimljivo je dakako kako se dokidanje slobode medija uslijed ratnih okolnosti ovdje od strane Komisije promatra i kao način suzbijanja drugog seta problema, a što ukazuje na zamršenost čitavog procesa monitoringa napretka uslijed ruske agresije, a samim time i problematičnost okvira unutar kojeg trenutno funkcionira politika proširenja (Europska komisija, 2023b: 37). Ovdje je potrebno zapitati se na koji bi se način Ukrajina suočila s koncentracijom vlasti oligarha nad medijima da nije došlo do rata. S druge strane, Moldaviji je otvorena puno veća mogućnost de-oligarhizacije zemlje, a posebice s obzirom na uklanjanje oligarha iz vladajućih struktura nakon zadnjih predsjedničkih i parlamentarnih izbora. Određen napredak u smanjenju utjecaja oligarha na politički život Moldavije predstavlja još jedan razlog zašto su od vitalne važnosti za zemlju upravo predstojeći izbori. (Nakashidze, 2023: 202-203).

5.5. Teritorijalna sigurnost

U posljednjim mjesecima rata mogli smo čuti kako predsjednik Zelensky i dalje upozorava kako Rusija vješto iskorištava usporenu pomoć Zapada, a posebice SAD-a i NATO-a. Informacije s bojišta upućuju kako je Ukrajina već mjesecima nadjačana po pitanju oružja te mora pažljivo raspodjeljivati svoje resurse. Uslijed višestrukih ruskih napada, situacija na bojišnici znatno se pogoršala i rezultirala povlačenjem ukrajinske vojske s položaja u istočnoj regiji Donetsk te dodatnim gubitkom teritorija i mnogih života (Bbc.com, 2024a). U ovakvim trenucima nije upitno koliko Ukrajina želi pristupiti Europskoj uniji ili NATO-u, jer ako želi završiti rat, ona to mora. Bez izvanjske pomoći nemoguće je zamisliti uspostavu mira i pobjedu Ukrajine, a sam položaj zemlje pod okriljem europske perspektive kao svojevrsne zaštite kroz posljednje dvije godine za Ukrajinu je značio mnogo. Stoga, europsku je politiku proširenja u novom ruhu geopolitičkog instrumenta isprva potrebno iskoristiti na način da se završi rat, a pri tome je nemoguće očekivati revolucionarni pomak u provođenju reformi. Stvarna europska integracija Ukrajine trajat će dugo, a zbog potrebe za 'produbljivanjem' Unije upitno je u kojoj će se mjeri i kada interesi obje strane naći na istom te hoće li se sada zaista iskoristiti 'otvoreni prozor' mogućnosti koji ukazuje na potrebu EU-a za temeljnim promjenama iznutra.

Do prije rata, želja za pristupanjem EU nije dominirala javnim prostorom Moldavije. Premda otvoreno europski orijentirana, predsjednica Sandu nastojala je istaknuti kako je svjesna da prije poduzimanja bilo kakvih velikih koraka, Moldavija mora provesti strukturne reforme. Ipak, nakon početka ruske invazije, jasno se moglo zamijetiti izoštravanje interesa moldavske vlasti koja se odjednom nada pristupanju Uniji i prije 2030 godine. U razdoblju njenog mandata

prije rata, predsjednica je spominjala kako je potrebno poboljšati odnose s Rusijom te inzistirala na ne mijenjaju ustavne odredbe o neutralnosti zemlje. Ipak, nakon ruske agresije pojavile su se dvojbe o vojnoj samodostatnosti, a koje je istaknula i sama predsjednica. Također, zanimljivo je istaknuti kako je po pitanju Transnistrije predsjednica ranije branila stav o reintegraciji, dok sada u okviru snažne želje za pristupanjem EU, spominje opciju ulaska u dva koraka. To znači kako je Moldavija spremna na ulazak u EU bez čitavog dijela istočne obale Dnjestra, a koja je srce moldavske industrije (Youtube.com, 2022; Youtube.com, 2023; Balkaninsight.com, 2024). Spremnost na ulazak u EU s ili bez Transnistrije znači oslobađanje puta Rusiji ka preuzimanju potpune kontrole nad Pridnjestrovljem i dodatnom vojnom približavanju Europskoj uniji. Vjerojatnost da će u takvom scenariju postojati dva koraka, odnosno da će se moldavska istočna regija reintegrirati naknadno gotovo pa je nemoguća. Premda takva budućnost zemlje s jedne strane uvelike olakšava provođenje reformi i upravljanje zemljom iz Kišinjeva, ona s druge strane donosi čitav niz novih problema, a posebice u gospodarskom sektoru, dok otegotnom okolnošću još uvijek ostaje i status Gagauzije.

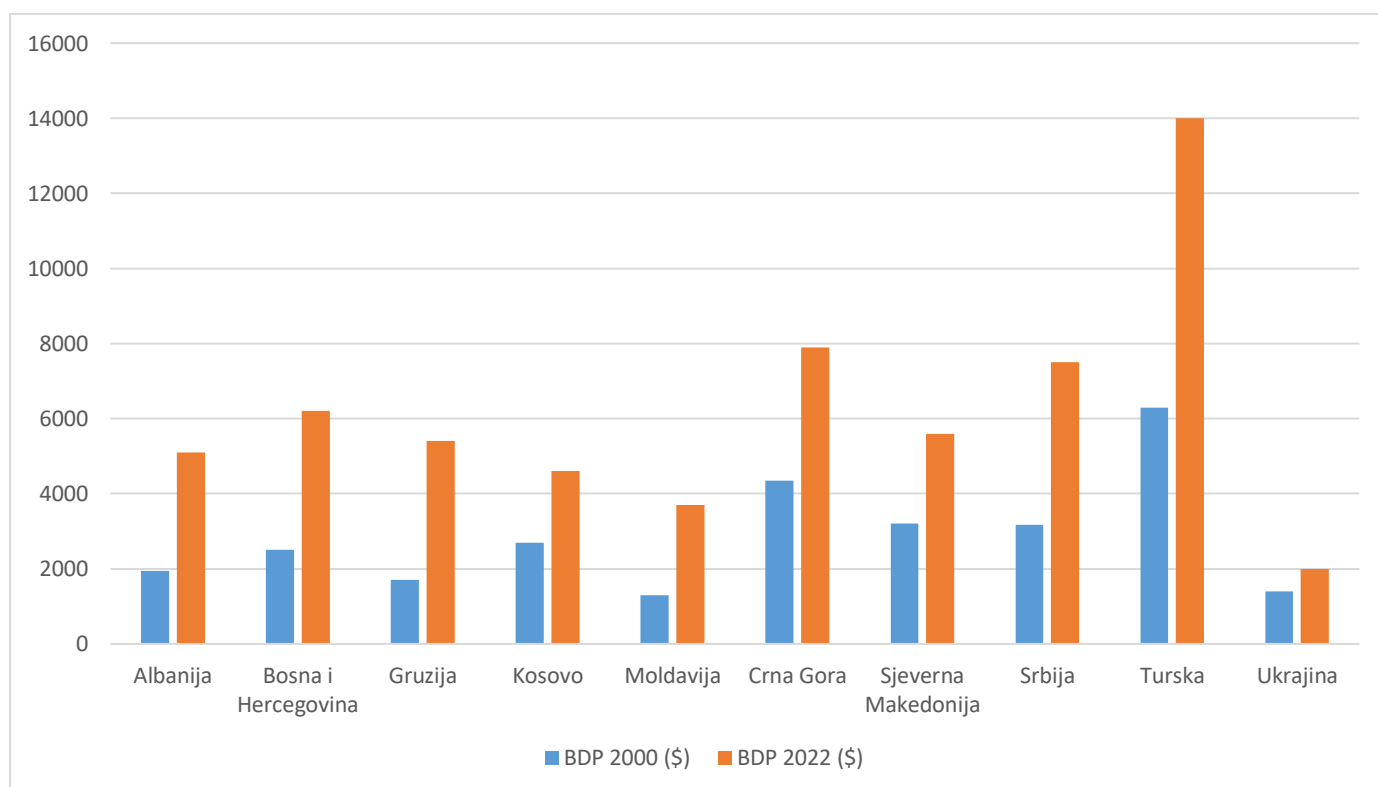
5.6. Gospodarski oporavak

Kako bi se mogla provesti sveobuhvatna i detaljna gospodarska analiza Ukrajine i Moldavije u okviru pristupnih pregovora, potrebno se osvrnuti na njihovo usklađivanje s ekonomskim kopenhaskim kriterijima te svim relevantnim poglavljima *acquis*-a. Ipak, za potrebe ovog rada fokus je ograničen na njihov gospodarski oporavak te financijske kapacitete EU-a za novim proširenjem u okviru tekućeg rata u Ukrajini, a koji su ujedno i ključne prepreke na njihovom europskom putu. Zajednički izvještaj ukrajinske Vlade, Svjetske banke, Europske komisije i UN-a o procjeni štete i potrebama Ukrajine u okviru rata ažuriran je u veljači 2024. godine. Procjena ukupnog troška obnove i oporavka Ukrajine nakon završetka rata po najnovijim podacima iznosi \$486 mlrd., a što je 75 mlrd. više u odnosu na procjenu iz prethodne godine. U izvještaju se navodi kako su neki od najteže pogođenih sektora stanovanje, promet, trgovina i industrija, energija te poljoprivreda (Worldbank.org, 2024).

U slučaju Ukrajine, prije svega važno je naglasiti kako je i prije početka rata ona bila na samom dnu Europe kada pogledamo njen BDP po glavi stanovnika, a koji je i prije rata bio niži od Moldavije i svih ostalih zemalja koje se trenutno nalaze na putu ka članstvu u EU (v. Grafikon 1). U razdoblju 2000.-2022. godine Ukrajina je bilježila najsporiji rast od svih potencijalnih i trenutnih zemalja kandidatkinja (Nádasi i Trón, 2023: 64), a u obzir treba uzeti i činjenicu da

će u godinama nakon rata veličina ukrajinske ekonomije biti znatno manja nego prije. U 2022. godini Istraživači Centra za istraživanja na području ekonomske politike (CEPR) uspostavili su procjenu gornje i donje granice troška ukrajinske poslijeratne obnove. Gornja granica od \$540 mlrd. bila je tri puta veća od zemljinog BDP-a prije rata, dok je donja granica troška otprilike četiri puta veća od budžeta EU-a za vanjsku pomoć. Premda je ukrajinska Vlada uspostavila fond oporavka, s obzirom na zemljinu zaduženost i teško pogođeno gospodarstvo, oporavak će ponajviše ovisiti o izvanjskoj pomoći. Također, iako je EU već prethodno svjedočila gospodarskom oporavku i rastu i u vremenu nakon pristupanja, a kao što se može vidjeti u uspješnim slučajevima Njemačke i Poljske, prethodno spomenuti problemi Ukrajine poput korupcije i oligarha predstavljaju velik rizik u pogledu pravovaljanog korištenja izvanjski dobivenog novca (Economist.com, 2022).

Grafikon 1: BDP po glavi stanovnika u 2000. i 2022. godini u zemljama kandidatkinjama

Izvor: Nádasi i Trón, 2023: 63 prema Databank.worldbank.org, 2023.

Uspostavljanje partnerskih i trgovinskih odnosa Moldavije s EU-om donekle je utjecalo na poboljšanje socijalne i ekonomske otpornosti zemlje, no njena institucionalna slabost i tradicija korupcije onemogućili su razvoj kompetitivne i održive ekonomije koja bi se mogla uspoređivati s razinom razvoja država članica EU-a. Iznosom BDP-a po glavi stanovnika

Moldavija se zajedno s Ukrajinom smješta na samo dno Europe, a rat u Ukrajini samo je još dodatno pogoršao već prethodno krhko socio-ekonomsko stanje zemlje (Longhurst, 2024: 344). Uslijed ratnih okolnosti drastično se smanjio izvoz dobara u Rusiju kao i količina doznaka iz Rusije, a koji predstavljaju važan udio zemljinog BDP-a. S druge strane, premda predsjednica Sandu tvrdi kako je Moldavija prestala kupovati ruski plin izravno od Rusije te ga sada kupuje na zajedničkom svjetskom tržištu, uvozom energenata sa zapada povećale su se cijene energenata i hrane, a samim time porasla je i već prethodno visoka razina inflacije u zemlji. Također, važno je istaknuti kako je 75 % električne energije zemlje prethodno bilo generirano iz elektrane MGRES u Pridnjestrovlju, a što predstavlja još jedan dodatan problem u okviru scenarija ulaska u EU bez prethodne reintegracije lijeve obale (Youtube.com, 2023; German-economic-team.com, 2022). Premda trenutno bez tereta poslijeratne obnove za razliku od Ukrajine, Moldavija se i dalje mora suočiti s ozbiljnim posljedicama rata na njeno gospodarstvo, usporenim očekivanim rastom te dodatnim opterećenjem na državni proračun.

Dok se od Ukrajine očekuju detaljan plan obnove te njegova efektivna implementacija i zakonita javna nabava, kao i transparentnost tijekom čitavog procesa oporavka, od Europske se unije očekuje kontinuirana financijska potpora te jasno postavljena očekivanja i uvjeti (s iznimkom plana obnove isto vrijedi i za Moldaviju). Brojne negativne reakcije na ideju novog proširenja djelomično proizlaze iz zabrinutosti oko većeg financijskog tereta za već postojeće države članice te znatnu promjenu dinamike u korištenju fondova, a posebice poljoprivrednog i kohezijskog fonda (Becker, 2023: 9-10). U okolnostima novih geopolitičkih i sigurnosnih izazova to dodatno ukazuje na ozbiljnu potrebu za restrukturiranjem postojećeg višegodišnjeg financijskog okvira EU-a (VFO). Izračuni istraživača Jacques Delors Centre-a ukazuju na povećani godišnji trošak EU-a u iznosu od dodatnih 19 mlrd. EUR kada bi sljedeće proširenje podrazumijevalo sve trenutne zemlje kandidatkinje, a od čega bi samo trošak Ukrajine iznosio 13.2 mlrd. EUR godišnje. Ipak, autori istraživanja smatraju da ni u tom scenariju niti jedna trenutna država članica, a koja je neto primateljica ne bi postala neto platitelj. To znači kako bi sljedeći VFO iznosio 175 mlrd. EUR, a što bi u okviru proračuna za razdoblje 2021.-2027. značilo dozvoljeno povišenje od 1.40 % BNP-a EU-a (Lindner i dr., 2023: 7). Ipak, taj scenarij vrijedio bi samo onda kada se u obzir ne bi morao uzeti kontekst recentnih kriza, odnosno pandemije COVID-a-19 i rata u Ukrajini. S obzirom na potrebu isplate duga u okviru instrumenta oporavka od pandemije *NextGenerationEU* (ukupan budžet iznosi 806.9 mlrd. EUR) te financijskog tereta ukrajinske poslijeratne obnove, a za koju se procjenjuje kako će u sljedećih 10 godina iznositi dodatnih 383 mlrd. EUR (Lindner i dr., 2023: 5-8) jasno je kako je

potrebno značajno proširiti proračun EU-a. Dakle, čak i u odsutnosti novog proširenja, postoji velik pritisak na reformu VFO-a, a radi čega je jasno kako će brojni u redovima EU-a prije bilo kojih sljedećih koraka isprva zahtijevati rješavanje problema iznutra.

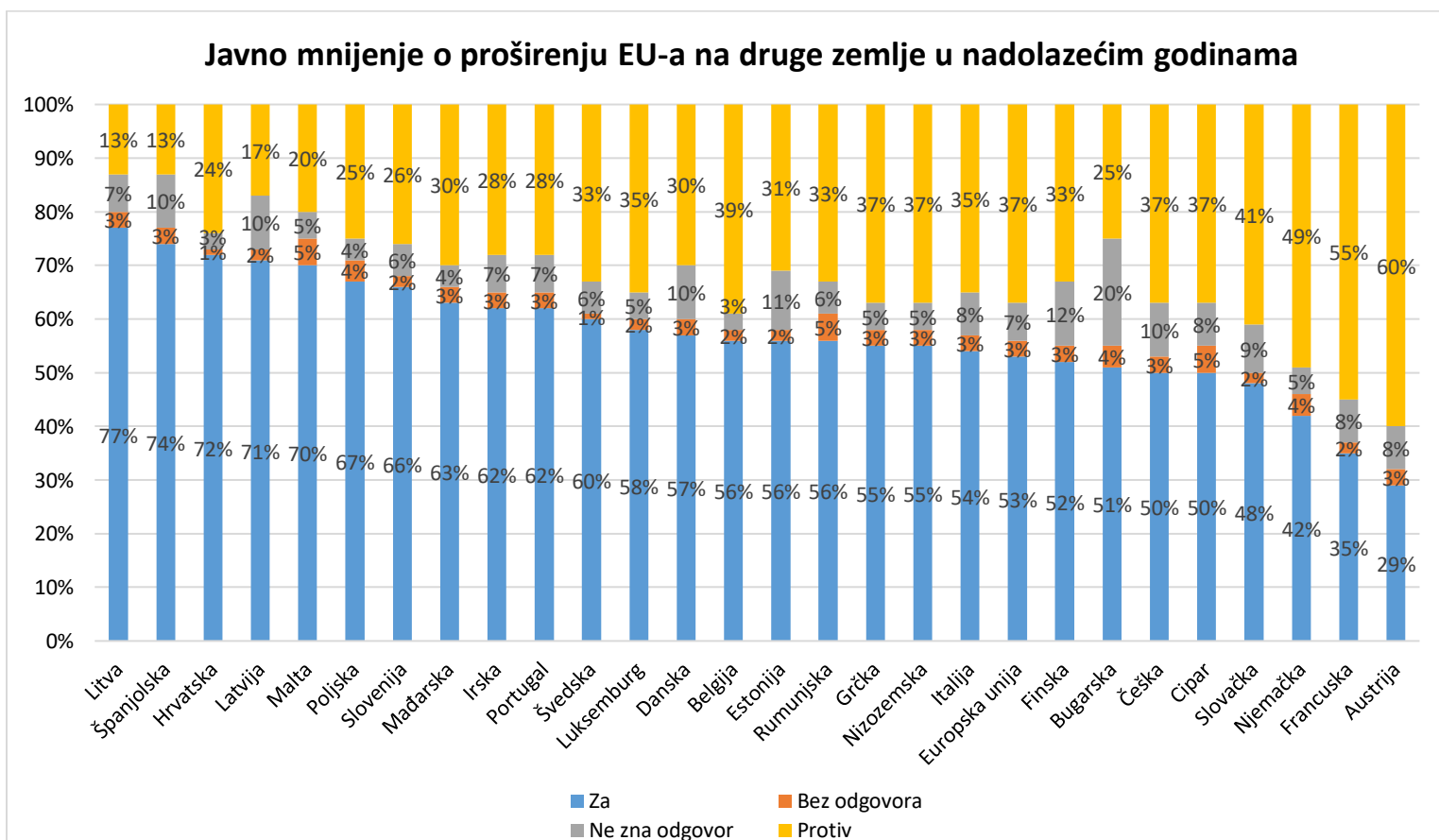
5.7. Javno mnijenje

Postoji čitav niz razloga zašto se dio zemalja članica, a tako i brojni europski te ukrajinski i moldavski građani protive ideji pristupanja Ukrajine i Moldavije Europskoj uniji. Kada se govori o Ukrajini iz perspektive EU-a, na prvom mjestu ističe se financijski trošak koji podrazumijeva pristupanje zemlje te veličine. Kao što je već i prethodno navedeno, izračuni ukazuju na veći trošak uzrokovan pristupanjem Ukrajine nego svih ostalih zemalja zapadnog Balkana te Moldavije i Gruzije ukupno. Bivajući velikim proizvođačem žitarica u Europi, jedan od ključnih problema koji će biti u centru budućih pregovora Ukrajine i EU-a zasigurno je ukrajinski poljoprivredni sektor te njegov značaj za ostatak država članica. Još od jeseni 2023. godine trajali su brojni prosvjedi poljskih farmera koji su radi povećanog jeftinog uvoza ukrajinskih poljoprivrednih dobara na tržište EU-a, blokirali poljsko-ukrajinsku granicu (Bbc.com, 2024b). Pristupanjem Ukrajine u okviru troškova poslijeratne obnove te već prethodne zaduženosti EU-a u kontekstu instrumenta *NextGenerationEU* uvelike bi se promijenila dinamika država članica i njihovih gospodarstava te stoga donekle postoji i opravdan strah među država članicama.

Još jedan razlog koji se često ističe u raspravi oko daljnjeg proširenja EU-a, a posebice na istok Europe, zabrinutost je oko stvarne predanosti provođenju reformi nakon što se završi rat ili bilo koja druga krizna okolnost koja predstavlja trenutnu ugrozu za zemlje kandidatkinje. S time u vezi jednako je i preferiranje 'produbljivanja' Unije nad daljnjim proširenjem te rješavanje problema među postojećim državama kandidatkinjama kao što su slučajevi nazadovanja vladavine prava u Mađarskoj i Poljskoj. Također, brojni ne žele ponoviti situaciju kakva se dogodila s Bugarskom i Rumunjskom, a za koje se često može čuti kritika kako u trenutku pristupanja nisu bile u potpunosti usklađene s pravnom stečevinom i standardima EU-a. Drugi pak smatraju kako Ukrajina i Moldavija u skladu s načelom napredovanja temeljem zasluga ne smiju imati povlašten niti ubrzan pristup EU, a posebice u odnosu na zemlje zapadnog Balkana koje se već godinama nalaze u istom procesu te stoga zagovaraju alternativne modele europske integracije kao što je Europska politička zajednica (Gawrich i Wydra, 2024: 176; Oegfe.at, 2023).

Što se tiče mnijenja samih građana EU-a, prema podacima istraživanja Eurobarometra u jesen 2023. godine, 57 % građana izjavilo je kako je zadovoljno odgovorom EU-a na rusku invaziju, a u 22 države članice više od pola građana iskazalo je potporu dodjeljivanja statusa zemlje kandidatkinje Ukrajini (Europska komisija, 2023d: 34, 41). S druge strane, iako Ukrajina i Moldavija (zajedno s Crnom Gorom) trenutno imaju veću potporu javnosti Unije u pogledu pristupanja EU u odnosu na zemlje zapadnog Balkana, jasna razlika vidljiva je među potporom od strane novih te od strane starijih država članica (Ecfr.eu, 2023). U Francuskoj, Njemačkoj i Austriji prevladava skepticizam prema ideji novog proširenja, dok su npr. Hrvatska, Poljska i Rumunjska više otvorene toj opciji (v. Grafikon 2). Premda je jasno kako rat utjecao na trenutno povećanje solidarnosti sa zemljama u kriznim okolnostima te samim time i na pretežito pozitivno javno mnijenje o poduzetim mjerama, stavovi javnosti ka ideji novog proširenja diljem Unije uvelike su podijeljeni te je upitno do kada će se postojeća potpora održati.

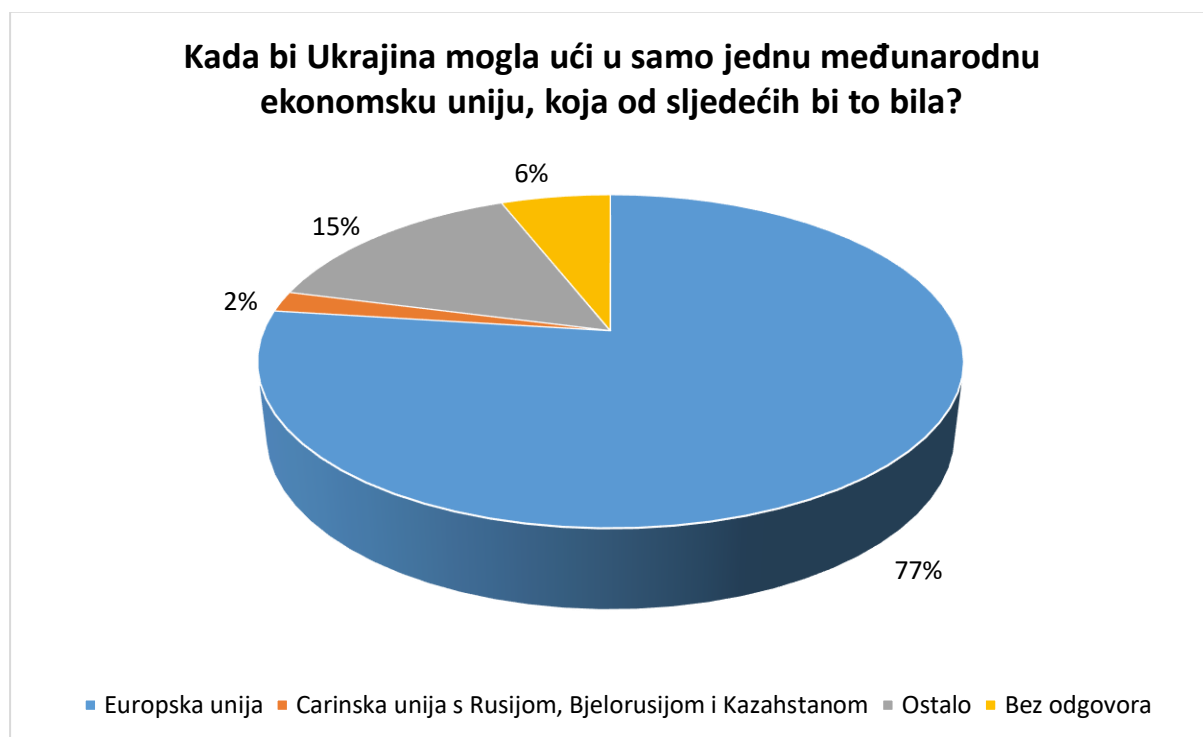
Grafikon 2: Javno mnijenje država članica o proširenju EU-a

Izvor: Statista.com, 2023.

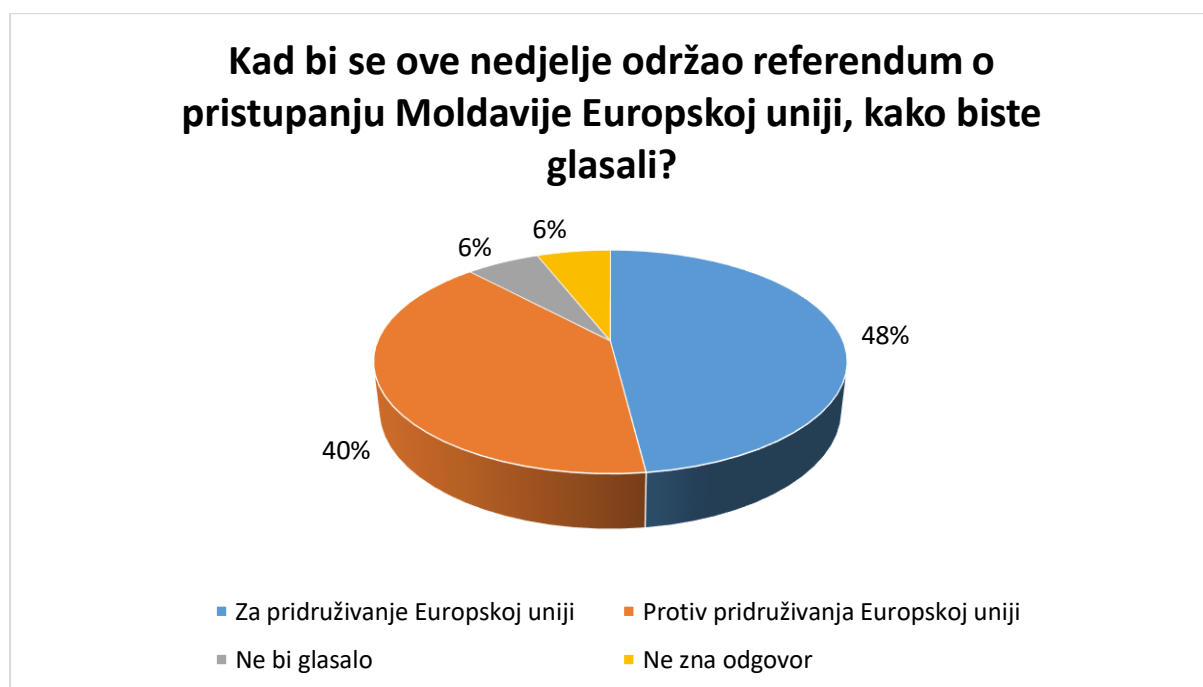
Pitanje o trajanju entuzijastičnog stava ka pristupanju Europskoj uniji upitno je i kada se govori o građanima Ukrajine i Moldavije. Dok brojna istraživanja trenutno ukazuju na značajno izražen pozitivan stav ukrajinskih građana ka euroatlantskim integracijama, situacija u Moldaviji nešto je složenija (v. Grafikon 3 i Grafikon 4). Rezultati istraživanja o želji ukrajinskih građana ka pristupanju EU ukazuju na visoku potporu s oko 75 do 90 % potpore (ovisno o različitim izvorima), a moldavski su građani s druge strane podijeljenog stava te se potpora zadržava oko praga od 40 do 55 %. Također, u Ukrajini je jasno vidljiva povezanost želje ka pristupanju Europskoj uniji s visokom željom ka pristupanju NATO-u, dok se u Moldaviji radi ustavne neutralnosti te još uvijek niske percepcije izravne vojne prijetnje većina građana još uvijek protivi pristupanju NATO-u (Kyiv International Institute of Sociology, 2023: 31; EU NeighboursEast, 2023a: 15; Rating, 2024a: 45; EU NeighboursEast, 2023b: 32; Rating, 2024b: 63). Kao i u primjeru potpore od strane građana EU-a, jednak rizik smanjenja potpore postoji i kod građana Ukrajine i Moldavije. Jasno je kako će u trenutnim okolnostima obje zemlje biti prisiljene na provođenje reformi radi brojnih konkretnih pogodnosti pod okriljem europske perspektive poput dobivanja pretpristupne financijske pomoći (eng. *Pre-Accession assistance* - IPA), a posebice Ukrajina koja ovisi o vanjskom financiranju u pogledu završetka rata. Iako je još uvijek nemoguće predvidjeti hoćemo li nakon određenog vremena svjedočiti značajnom smanjenju postojećeg entuzijazma te ponovnoj blokadi procesa proširenja, u Ukrajini se već sada može zamijetiti nešto manji postotak potpore ka pristupanju EU u odnosu na prve dvije godine od početka rata (Rating, 2024a: 45).

Grafikon 3: Javno mnijenje Ukrajine o pristupanju EU

Izvor: Rating, 2024a: 45.

Grafikon 4: Javno mnijenje Moldavije o pristupanju EU

Izvor: Rating, 2024b: 63.

6. ZAKLJUČAK

Utjecaj rata u Ukrajini na politiku proširenja i države kandidatkinje pokazao se uistinu složenim, a budućnost europske sigurnosti ponajviše će ovisiti o političkoj volji i interesima relevantnih aktera. Dok je s jedne strane rat uvelike otežao provedbu trenutne politike proširenja, a što se da zaključiti iz prethodne analize ključnih prepreka pristupanju Ukrajine i Moldavije, s druge je strane cijeloj europskoj zajednici dao šansu za restrukturiranjem prioriteta i stvarnom transformacijom. Odmah nakon pandemije koronavirusa, rat u Ukrajini zadao je dodatan udarac još otprije upitnoj europskoj samodostatnosti. Suočena s nedostatkom vlastitih financijskih, a onda i važnih opskrbnih resursa, Europska je unija akumulirala značajan vanjski dug i demonstrirala koliko je zapravo osjetljiva na izvanjske promjene. Ipak, priklanjanje istočnih zemalja Europskoj uniji kao jamcu sigurnosti u borbi protiv agresora dalo je poticaj za redefiniranjem međunarodne uloge EU-a. Naglim dodjeljivanjem statusa zemalja kandidatkinja te otvaranjem pregovora s Ukrajinom i Moldavijom, kao i s drugim zemljama zapadnog Balkana uistinu je oživjela već dugo godina neaktivna politika proširenja. Snažnim iskazivanjem solidarnosti s Ukrajinom još od početka rata te oštrom osudom ruske agresije, za kojom je uslijedilo više paketa ekonomskih sankcija Europska je unija napravila značajan iskorak u odnosu na prošlost. U skladu s time, ostaje za vidjeti hoće li iskoristiti trenutnu situaciju za postizanjem gospodarskog i sigurnosnog prosperiteta Unije i promijeniti tijek povijesti ili će ponovno propustiti još jedan otvoreni 'prozor mogućnosti'. S druge strane, i države su kandidatkinje trenutno suočene s jedinstvenom prilikom kada euroatlantskim integracijama više nego ikad upravljaju geopolitički motivi i realističko međunarodno okruženje. I jednoj i drugoj je strani stoga pružena prilika za usklađivanjem interesa i pronalaskom rješenja unutar kojeg će postojati korist za obje (Nádasi i Trón, 2023: 66-68).

Za praćenje uspješne provedbe politike proširenja u novim geopolitičkim okolnostima nije dovoljno tek promatrati njezinu brzinu i nagađati datum novog kruga proširenja već i osvrnuti se na mogućnost politike da isprva zaista uspostavi mir i sigurnost na europskom kontinentu. Pokušaji izbjegavanja glasanja o određenim pitanjima, a čiji je najbolji primjer izostanak mađarskog premijera Viktora Orbana iz prostorije onda kada se u prosincu 2023. godine na summitu u Bruxellesu donosila odluka o otvaranju pregovora s Ukrajinom i Moldavijom uvelike umanjuje kredibilitet institucija EU-a (Reuters.com, 2024). Sada više nego ikad jasno je kako je došlo vrijeme da se države članice usuglase po pitanju izmjene modela jednoglasnog odlučivanja za čitav niz odluka te da ga usklade s metodologijom napredovanja temeljenom na

zaslugama. S druge strane, potrebno je razmotriti i alternativne modele pristupanja država kandidatkinja EU, a čije koristi za države kandidatkinje neće uzrokovati drastične gubitke i promjene za već postojeće države članice. Jedan od takvih modela tzv. je diferencirana integracija, odnosno model pristupanja u fazama koji neće dozvoliti prerano pristupanje već će osigurati postepeno zadobivanje punih prava i obveza, a kao što je na primjer pravo veta. (Swoboda, 2023: 31; Meister i dr., 2023: 6). Naposljetku, kako bi se ostvario konačan cilj sigurne i održive Europe, u redovima EU-a potrebne su ozbiljne rasprave o povećanju zajedničkog proračuna Unije te u skladu s time i o pronalasku novih izvora financiranja. Korištenje zamrznutih ruskih sredstava, kao i uvođenje novih izvora vlastitih sredstava EU poput europskog poreza na neregistriranu plastiku te emisije ugljikovog dioksida samo su neke od opcija koje je u narednom periodu potrebno razmotriti.

S obzirom na još uvijek tekuću rusku vojnu agresiju na Ukrajinu, a koja svakodnevno prouzrokuje nove ljudske i materijalne gubitke te s druge strane otvorenu prijetnju za izbijanjem novog vojnog sukoba u Moldaviji, implikacije njihove trenutne pozicije pod statusom zemalja kandidatkinja Europske unije potrebno je razmatrati odvojeno. Provedba niza zakonskih reformi u Ukrajini trenutno je na čekanju radi službenog trajanja ratnog stanja, a s čime se Europska unija u pristupnim procesima država kandidatkinja do sada još nije susrela. Primat ratnog stanja, kao i velika svota novca koja kroz razne izvanjske instrumente pomoći svakodnevno ulazi u zemlju pogodne su za dodatno širenje korupcije i bogaćenje moćnih oligarha. Iz tog razloga, dodatne napore s obje strane potrebno je usmjeriti na monitoring upravljanja resursima te inzistiranje na očuvanju transparentnosti. Provedba pravosudne reforme i zaštita ljudskih prava od vitalne su važnosti, no upitno je koliko su one zaista izvedive u trenutnim okolnostima. Pozicija Ukrajine pod novom europskom perspektivom za nju će stoga ipak ponajviše značiti u okviru samog završetka rata i financiranja njene poslijeratne obnove, a što kada se sve ostalo stavi po strani, i dalje ostaje prvom i najbitnijom stavkom za očuvanje ukrajinskog naroda i teritorija. S druge strane, s obzirom na nisku percepciju vojne ugroze te još uvijek podijeljene stavove javnosti o pristupanju EU, za Moldaviju su ključni predstojeći izbori te volja vlasti u nastavku provedbe započetih reformi. Rat u Ukrajini samo je još dodatno destabilizirao već prethodno krhko moldavsko gospodarstvo, a prije no što se krene s njegovom revitalizacijom potrebno je razriješiti pitanje Pridnjestrovlja i Gagauzije, a za što novo geopolitičko ruho politike proširenja mora moći stvoriti kapacitet i pronaći rješenje.

7. LITERATURA

- Anghel, Veronica i Džankić, Jelena (2023) Wartime EU: consequences of the Russia – Ukraine war on the enlargement process. *Journal of European Integration* 45(3): 487-501.
- Balkaninsight.com (2024) Balkan Insight. <https://balkaninsight.com/2024/01/17/moldova-to-join-eu-regardless-of-transnistria-settlement-official/> Pristupljeno 6. svibnja 2024.
- Bbc.com (2023) BBC. <https://www.bbc.com/news/world-europe-65952878> Pristupljeno 6. svibnja 2024.
- Bbc.com (2024a) BBC. <https://www.bbc.com/news/world-europe-68923225> Pristupljeno 6. svibnja 2024.
- Bbc.com (2024b) BBC. <https://www.bbc.com/news/world-europe-68337795> Pristupljeno 6. svibnja 2024.
- Becker, Torbjörn i dr. (2023) Financing democracy: Why and how partners should support Ukraine. *CEPR Policy Insight* 124: 1-16.
- Braghiș, Diana V. (2023) The Path to EU Candidacy: Moldova-EU Relations After the Fall of the Soviet Union. *Claremont-UC Undergraduate Research Conference on the European Union* (1): 66-75.
- Consilium.europa.eu (2024a) European Council. Council of the European Union. <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/enlargement/> Pristupljeno 6. svibnja 2024.
- Consilium.europa.eu (2024b) European Council. Council of the European Union. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/ukraine-facility/> Pristupljeno 6. svibnja 2024.
- Consilium.europa.eu (2024c) European Council. Council of the European Union. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eastern-partnership/> Pristupljeno 6. svibnja 2024.

Databank.worldbank.org (2023) Data Bank – World Development Indicators. World Bank. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> Pristupljeno 6. svibnja 2024.

Deen, Bob i Zweers, Wouter (2022) *Walking the tightrope towards the EU Moldova's vulnerabilities amid war in Ukraine*. Hague: Clingendael – Netherlands Institute of International Relations.

Ec.europa.eu (2022a) European Commission. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_3790 Pristupljeno 6. svibnja 2024.

Ec.europa.eu (2022b) European Commission. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_22_3802 Pristupljeno 6. svibnja 2024.

Ecfr.eu (2023) European Council on Foreign Relations. <https://ecfr.eu/publication/europeans-open-to-ukraine-joining-the-eu-despite-security-risks/> Pristupljeno 6. svibnja 2024.

Economist.com (2022) The Economist. <https://www.economist.com/briefing/2022/04/16/what-will-it-cost-to-rebuild-ukraine> Pristupljeno 6. svibnja 2024.

Economist.com (2023) The Economist. <https://www.economist.com/europe/2023/09/04/is-ukraine-really-interested-in-fighting-corruption> Pristupljeno 6. svibnja 2024.

Eur-lex.europa.eu (2024a) EUR-Lex. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=LEGISSUM:member_states_accession Pristupljeno 6. svibnja 2024.

Eur-lex.europa.eu (2024b) EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/HR/legal-content/glossary/accession-criteria-copenhagen-criteria.html> Pristupljeno 6. svibnja 2024.

EU NeighboursEast (2023a) Annual Survey 2023 – Ukraine.

EU NeighboursEast (2023b) Annual Survey 2023 – Moldova.

Europska komisija (2020) Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Enhancing the accession process – A credible EU perspective for the Western Balkans.

Europska komisija (2022) Communication from the Commission to the European Parliament, The European Council and the Council - Commission Opinion on the Republic of Moldova's application for membership of the European Union.

Europska komisija (2023a) Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - 2023 Communication on EU Enlargement Policy.

Europska komisija (2023b) Commission Staff Working Document - Ukraine 2023 Report.

Europska komisija (2023c) Commission Staff Working Document - Moldova 2023 Report.

Europska komisija (2023d) Standard Eurobarometer 100 - Autumn 2023.

Freedomhouse.org (2023) Freedom House.
<https://freedomhouse.org/country/moldova/freedom-world/2023> Pristupljeno 6. svibnja 2024.

Freedomhouse.org (2024) Freedom House.
<https://freedomhouse.org/country/ukraine/freedom-world/2024> Pristupljeno 6. svibnja 2024.

Gawrich, Andrea i Wydra, Doris (2024) Conditions and Contestation: Ukraine on Its Way to EU-Membership. U: Wiesner, Claudia i Knodt, Michèle (ur) *The War Against Ukraine and the EU* (str. 161-188). Cham: Springer Nature Switzerland.

German-economic-team.com (2022) German Economic Team. <https://www.german-economic-team.com/en/newsletter/war-in-ukraine-moldova-to-face-severe-economic-shock/> Pristupljeno 6. svibnja 2024.

Gisreportsonline.com (2023) GIS Reports. <https://www.gisreportsonline.com/r/ukraine-war-corruption-2/> Pristupljeno 6. svibnja 2024.

- Kyiv International Institute of Sociology (2023) Opportunities and challenges facing Ukraine's democratic transition. *National Democratic Institute*.
- Katchanovski, Ivan (2016) The Separatist War in Donbas: A Violent Break-up of Ukraine? *European Politics and Society* 1: 1-17.
- Keatinge, Patrick (2020) The European Union and the Ukraine crisis. *Institute of International and European Affairs*.
- Keil, Sören i Stahl, Bernard (2023) EU enlargement in times of crisis: Strategic enlargement, the conditionality principle and the future of the "Ever-Closer Union". U: Roos, Mechthild i Schade, Daniel (ur) *The EU under Strain?* (str. 155-172). Berlin: De Gruyter.
- Konończuk, Wojciech i dr. (2017) *Oligarchs in Ukraine, Moldova and Georgia as key obstacles to reforms*. Brussels: Centre for European Policy Studies.
- Levente, Nádasi i Trón, Zsuzsanna (2023) How Decisive Are the Copenhagen Criteria for EU Enlargement? *Európai Tükör* 16(2): 49-71.
- Lindner, Johannes i dr. (2023) *What does it cost? Financial implications of the next enlargement*. Berlin: Hertie School - Jacques Delors Centre.
- Longhurst, Kerry (2024) Taking Stock: A Socio-Economic Assessment of Moldova's Europeanisation in Light of Its EU Membership Prospects. *European Research Studies Journal* 27(1): 331-351.
- Matsiyevsky, Yuriy (2018) Revolution without regime change: The evidence from the post-Euromaidan Ukraine. *Communist and Post-Communist Studies* 51(4): 1-11.
- McFaul, Michael (2007) Ukraine imports democracy: External influences on the Orange Revolution. *International Security* 32(2): 45-83.
- Meister i dr. (2023) Russia's War in Ukraine: Rethinking the EU's Eastern Enlargement and Neighborhood Policy. *German Council on Foreign Relations* 1: 1-13.
- Nakashidze, Malkhaz (2023) *Transformations of Georgia, Moldova, and Ukraine Towards EU Membership*. U: Mihr, Anja i Pierobon, Chiara (ur) *Polarization, Shifting Borders and*

Liquid Governance. Studies on Transformation and Development in the OSCE Region (str. 195-212). Cham: Springer.

Nechev, Zoran i dr. (2021) The new EU accession methodology. Is it enough to pull the Western Balkans in? *Institute for Democracy „Societas Civilis“*.

Nováky, Niklas I.M. (2015) Why so Soft? The European Union in Ukraine. *Contemporary Security Policy* 36(2): 244-266.

Oegfe.at (2023) The Austrian Society for European Politics. <https://www.oegfe.at/about-us/?lang=en> Pristupljeno 6. svibnja 2024.

Rating (2024a) National survey of Ukraine. *Center for Insights in Survey Research - International Republican Institute*.

Rating (2024b) National survey of Moldova. *Center for Insights in Survey Research - International Republican Institute*.

Reuters.com (2023) Reuters. <https://www.reuters.com/world/europe/kremlin-ukrainian-moldovan-entry-could-destabilise-eu-2023-12-15/> Pristupljeno 6. svibnja 2024.

Rferl.org (2019) Radio Free Europe: Radio Liberty. <https://www.rferl.org/a/ukraine-president-signs-constitutional-amendment-on-nato-eu-membership/29779430.html> Pristupljeno 6. svibnja 2024.

Roos, Mechthild i Schade, Daniel (2023) Introduction: The EU under Strain. U: Roos, Mechthild i Schade, Daniel (ur) *The EU under Strain?* (str. 3-25). Berlin: De Gruyter.

Siebel, Wolfgang (2017) The European Union, Ukraine, and the Unstable East. U: Dinan, Desmond i dr. (ur) *The European Union in Crisis* (str. 269-293). London: Red Globe Press.

Sologoub, Ilona (2022) Ukraine's EU Integration: A long way home. *Intereconomics* 57(4): 218-224.

Solonenko, Iryna (2013) External democracy promotion in Ukraine: the role of the European Union. *Democratization* 16(4): 709-731.

- State-of-the-union.ec.europa.eu (2022) State of the Union. https://state-of-the-union.ec.europa.eu/state-union-2022_en Pristupljeno 6. svibnja 2024.
- Statista.com (2023) Statista. <https://www.statista.com/statistics/1404319/future-eu-enlargement-public-opinion/> Pristupljeno 6. svibnja 2024.
- Swoboda, Johannes (2023) Challenges for EU Accession and the War Against Ukraine. *Foreign Policy Review* 16 (1): 21-31.
- Tkachuk, Olesia (2022) Three decades of relations between the European Union and Moldova—from cooperation to the membership perspective. *Rocznik Integracji Europejskiej* 16: 223-241.
- Transparency.org (2024a) Transparency International. <https://www.transparency.org/en/countries/ukraine> Pristupljeno 6. svibnja 2024.
- Transparency.org (2024b) Transparency International. <https://www.transparency.org/en/countries/moldova> Pristupljeno 6. svibnja 2024.
- Van der Loo, Guillaume i dr. (2014) The EU-Ukraine Association Agreement: assessment of an innovative legal instrument. *EUI Department of Law Research Paper* 9: 1-28.
- Way, Lucan (2015) *Pluralism by Default: Weak Autocrats and the Rise of Competitive Politics*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Worldbank.org (2024) The World Bank. <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/02/15/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released> Pristupljeno 6. svibnja 2024.
- Youtube.com (2022) YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=oZWMW_da7C0&t=4s Pristupljeno 6. svibnja 2024.
- Youtube.com (2023) YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=meV5LPLq7_8&t=11s Pristupljeno 6. svibnja 2024.

Abstract

The paper analyzes the impact of the war in Ukraine on the European Union enlargement policy and the obstacles in the accession processes of Ukraine and Moldova. The war is seen as a new geopolitical motive for transforming the enlargement policy into a real instrument for preserving European security. Given the challenging implementation of reforms amid war circumstances, it is assumed that the enlargement policy for Ukraine will initially mean assistance in ending the war and post-war reconstruction, while for Moldova it will provide an opportunity to accelerate the reforms implementation and to revitalize the economy. To achieve these goals, substantial changes within the EU are necessary, primarily regarding the limitation of unanimous decision-making by member states and increasing the common budget.

Keywords: war in Ukraine, European Union, enlargement policy, Ukraine, Moldova